

ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙ- ΝΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ

(Από τις πρώτες φιλοσοφικές σκέψεις)

Ένας μεγάλος Ολλανδο-εβραϊός φιλόσοφος του 17ου αιώνα, ο Μπαρούχ ντε Σπινόζα, ισχυριζόταν ότι η Ηθική μπορούσε να διατυπωθεί και να αναπτυχθεί με συνέπεια και με λεπτομέρεια, όπως τα μαθηματικά. Στο φιλοσοφικό έργο του το οποίο έφερε τον τίτλο "Ηθική" επιχείρησε να αναπτύξει αυτή την ιδέα προχωρώντας βήμα-βήμα με γεωμετρική μέθοδο. Σήμερα, οι επιστήμονες του δυτικού κόσμου και όσοι ακολουθούν τα ρεύματα της εποχής όχι μόνο θα διαφωνούσαν αλλά θα περιγελοούσαν*¹ μία τέτοια άποψη. Ένα από τα επιχειρήματα πολλών εξ' αυτών για να τον απορρίψουν ίσως θα ήταν η εβραϊκή καταγωγή του... Ποιο επιστημονικό όργανο μπορεί να χρησιμεύσει για την έρευνα της Ηθικής και ποια πειράματα μπορούν να γίνουν, θα ρωτούσαν μερικοί άλλοι.

Πρέπει να δοθεί στην Ηθική ο πρωταγωνιστικός ρόλος για την πορεία της προσωπικής ζωής και για τη ρύθμιση όλων μα όλων των ανθρώπινων σχέσεων. Είναι προκατάληψη και επιπόλαιο να απορρίπτουμε την σπουδαιότητα της, επειδή μέσα στη φαντασία μας έρχονται άσχημες αναμνήσεις, αδιέξοδες προσπάθειες και οι αβάσιμες απόψεις μερικών θρησκόληπτων. Με την Ηθική δεν πρέπει να φανταζόμαστε έναν φιλήσυχο τρόπο ζωής, τον σεξουαλικό αυτοπεριορισμό, έναν γλυκό τρόπο ομιλίας και μια τυφλή ροπή προς το καλό. Η Ηθική δεν είναι μια αβάσιμη ή μια ουτοπική θεωρία. Αντιθέτως, είναι μια Λογική για τον τρόπο ζωής, για την ανθρώπινη συμπεριφορά και για την ειρηνική συμβίωση βασισμένη στη γνώση για τη Ζωή και τον κόσμο και στην αμεροληψία. Χωρίς αυτή δεν υπάρχει κανένα εσωτερικό φρένο στον άνθρωπο και κατ' επέκταση σε όλους τους ρόλους του μέσα στην κοινωνία. Η ανάγκη και μόνο να διανοούμαστε και να συμπεριφερόμαστε με συνέπεια, μας οδηγεί στο πεδίο της Ηθικής και τελικά στην ανάπτυξη μιας άποψης για τη Ζωή, τον κόσμο και τον προορισμό τους.

Πολλοί τεκμηριώνουν εμπειρικά το διαφορετικό και σχετικό νόημα που λαμβάνει η έννοια της Ηθικής και της καλής συμπεριφοράς, ανάλογα με τις κοινωνικές συνθήκες, τις εποχές και τις δοξασίες μέσα στο συλλογικό πνεύμα, ανάλογα με την ανατροφή, την παιδεία, τα ήθη και μέχρι του σημείου οι απόψεις να αντιφάσκουν μεταξύ τους. Αρνούνται ότι υπάρχουν θεμελιώδεις αρχές της Ηθικής και μια Ηθική αναλλοίωτη στο πέρασμα του χρόνου και νομίζουν ότι τέτοιες αναλλοίωτες αρχές θα ήταν έμφυτες στο ανθρώπινο πνεύμα. Αυτός ο τρόπος να απορρίψουμε την ύπαρξη ενός φαινομένου, περιγράφοντας την αστάθειά του και εστιάζοντας στις διαφορές του μπορεί να είναι εμπειρικός, είναι ωστόσο και μονόπλευρος. Το αυτοκίνητο δεν ήταν πάντα με την ίδια έννοια μέσα στη σκέψη των ανθρώπων και στο πέρασμα του χρόνου, όπως και σε διαφορετικές περιοχές, δεν έχουν αντιληφθεί όλοι οι άνθρωποι το ίδιο αυτοκίνητο, και δεν σχηματίζουν την ίδια έννοια για αυτό

¹ Γνωρίζω βέβαια, ότι τις τελευταίες δεκαετίες στο χώρο των κοινωνικών επιστημών χρησιμοποιούν επιστημονικά εργαλεία ανάλυσης και έχουν φτάσει στο άλλο άκρο να επιστρατεύσουν τα μαθηματικά και να κάνουν στατιστικές συναρτήσεις και μετρήσεις σε σχέσεις της ανθρώπινης συμπεριφοράς, της ψυχολογίας και σε κοινωνικούς παράγοντες και σε περιπτώσεις, οι οποίες ακόμα θεωρούνται από πολλούς υποκειμενικές καταστάσεις.

και το μέλλον του. Αυτή η διαφορά αντιλήψεων και η ιστορική μεταμόρφωση του μεταφορικού μέσου θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για να καταργηθεί πολλές φορές η έννοια του αυτοκινήτου και κάποτε για να απορρίψουμε την ύπαρξή του. Οι άνθρωποι φαντάζονται και σκέφτονται το ενδεχόμενο να υπάρχουν ζωντανά πλάσματα με λογική σαν τη δική τους και σε άλλους κόσμους. Ανάλογα την εποχή, τη μόρφωση και λοιπά, σχηματίζουν μια διαφορετική και αντίθετη άποψη μεταξύ τους για το πώς μπορεί να είναι αυτά τα εξωγήινα πλάσματα. Έτσι, μερικοί μπορούν να απορρίψουν την ύπαρξη τέτοιων εξωγήινων πλασμάτων ή και ορισμένα χαρακτηριστικά τους, παρατηρώντας τις αντιφάσεις αυτών των απόψεων και τη σύγκρουσή τους με τη συνηθισμένη εμπειρία. Αυτή η εμπειρική μέθοδος της σκέψης είναι αξιόπιστη και έξυπνη;

Η έννοια της Ηθικής δεν έχει σχηματιστεί μόνο με τη φαντασία, χωρίς την παρατήρηση στη φύση, στην καθημερινή ζωή και στις ανθρώπινες σχέσεις. Η πιθανότητα να είναι ένα πεδίο της Επιστήμης είναι πιο πιθανή από την περίπτωση να υπάρχουν εξωγήινα πλάσματα με λογική. Γιατί βιάζονται να την απορρίψουν και μάλιστα εκείνοι που σε άλλες περιπτώσεις διατυπώνουν πιο απίθανες θεωρίες και μιλούν για πράγματα που δεν είναι εύκολο να παρατηρήσει κάποιος; Εδώ, θεωρώ την Ηθική όχι μόνο σαν ένα πεδίο της σκέψης που μπορεί να προσφέρει αξιόπιστη ή επιστημονική γνώση, αλλά πολύ πιο προχωρημένα, ως μια από τις πρώτες Επιστήμες στο Σύμπαν, πάνω στην οποία χρειάζεται να θεμελιωθούν μερικές άλλες επιστήμες (όπως η ψυχολογία και οι κοινωνικές επιστήμες). Και αυτό δεν θα τολμούσε να το πει κάποιος, εάν δεν είχε διατυπώσει μερικές πρώτες σκέψεις και παρατηρήσεις, τα οποία κανένας δεν μπορεί να αμφισβητήσει εύκολα, δηλαδή μαθηματικής αξιοπιστίας. Έτσι, για παράδειγμα, κανένας δεν μπορεί να αμφισβητήσει ότι εμείς και το πνεύμα μας όσο ζούμε, είμαστε ένα μέρος του κόσμου και δεν είμαστε το σύνολο του κόσμου. Κανένας δεν μπορεί να αμφισβητήσει ότι ο άνθρωπος γνωρίζει ελλιπώς τον κόσμο και τα πράγματα και ότι δεν αντιλαμβάνεται τα πάντα. Αυτές δεν είναι αναλλοίωτες αρχές για να θεμελιωθεί μια Παγκόσμια Ηθική; Αν μερικοί σκέφτηκαν ότι μέσα στο πεδίο της Ηθικής βρίσκονται μόνο οι προτάσεις που περιέχουν τις εντολές "πρέπει" και "δεν πρέπει" αυτοί σκέφτηκαν πολύ βιαστικά και δεν έκαναν τις πιο απλές παρατηρήσεις, πριν εκμεταλλευτούν το μορφωτικό τους επίπεδο για να γράψουν βιβλία (...)

Σε πολλούς θα ακούγεται ξεπερασμένο, σκοταδιστικό και θρησκόληπτο να αποκαλούμε κάποιον αισθησιοκράτη. Φανταζόμαστε τις ακρότητες και τις φανατικές απόψεις των αμαθών του παρελθόντος. Εκεί που υπάρχει καπνός υπάρχει και φωτιά, όπως λέει μια λαϊκή ρήση. Δεν οδηγήθηκαν τυχαία και αβάσιμα τότε στις θεοκρατικές αντιλήψεις και στον αυτοπεριορισμό της αισθησιοκρατικής και υλιστικής συμπεριφοράς.

Η Ηθική αποσκοπεί να προσανατολίσει εσωτερικά το άτομο και **μόνο έτσι** μπορεί να φέρει έξω στην κοινωνική ζωή, τα αποτελέσματα που επιδιώκονται έμμεσα με πολιτική, οικονομική και κοινωνική δράση. Ο εσωτερικός προσανατολισμός και ο αυτοπεριορισμός της επιπόλαιης αισθησιοκρατικής δραστηριότητας μας ανυψώνουν πραγματικά, ανεξάρτητα από τον τόπο και το χρόνο της τυχαίας εμπειρίας μας. Χωρίς αυτόν τον προσανατολισμό, ο άνθρωπος παραμένει ένα ζώο με πιο αναπτυγμένη μνήμη, ένας τυχαίος περαστικός, με αυταπάτες για τη ζωή του και τα πράγματα και ένας τροφοδότης της αδικίας και της δυστυχίας. Η Ηθική είναι διαχρονικά συνυφασμένη με την αμεροληψία, την ειλικρίνεια, την αυτοσυγκράτηση, τη γνώση, με το δίκαιο και με την ανεκτικότητα.

Από την έλλειψη ηθικής (δηλαδή έλλειψη άμεσης δικαιολόγησης της ύπαρξης, αυτογνωσίας, αμεροληψίας και αυτοσυγκράτησης) προκαθορίζονται και προσδιορίζονται εσωτερικές και εξωτερικές συνέπειες, οι οποίες αιτιολογούνται γενικά και μπορούν να αποτραπούν πιο άμεσα από αυτήν την πρώτη. Μη μας παραξενεύει, ότι οι θεολόγοι και οι ιερείς συχνά δίνουν πιο εύστοχες και ορθολογικές απαντήσεις στα ζητήματα της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Για να μην παρεξηγηθεί η έννοια και ο σκοπός μίας τέτοιας Ηθικής (με εσωτερικό προσανατολισμό και στοχαστικό τρόπο ζωής), βασικά πρέπει να καταλάβουμε πώς **η ανθρώπινη συμπεριφορά και οι σχέσεις ανάμεσα στους ανθρώπους δεν δημιουργούνται χωρίς άγνοια, πλάνη, παραλογισμό, αδικία, μεροληψία και εγωκεντρισμό**. Αντιθέτως, ότι πολλές κοινωνικές δραστηριότητες, συνεργασίες, συνενώσεις, φιλίες κλπ. δημιουργούνται και τροφοδοτούνται μαζί με εκείνα.

Επίφοβο και δύσκολο να κυβερνηθεί ένα σαπιοκάραβο στη θαλασσοταραχή. Τι κράτος θα προκύψει, με ποια αποτελεσματικότητα, με ποια πολιτική και με ποιους στόχους, όταν οι υπήκοοί του υποσκάπτουν τα θεμέλια του; Δεν έχουν να αντιμετωπίσουν μόνο τα διαφορετικά τους συμφέροντα, τις δυσκολίες του συμβιβασμού και της συνεννόησης, έχουν και τον άορατο εχθρό, ο οποίος βρίσκεται μέσα τους και προκαλεί με κάθε ευκαιρία τις βάρβαρες, απάνθρωπες, απαξιοτικές, άδικες, αποθαρρυντικές και ζημιογόνες πράξεις τους.

Πιστεύετε ότι για τα μεγάλα κοινωνικά, πολιτικά και οικονομικά προβλήματα ευθύνονται συγκεκριμένα πολιτικά πρόσωπα, αρχηγοί κρατών ή μία μερίδα οικονομικά ισχυρών; Πιστεύετε ότι η πηγή των προβλημάτων βρίσκεται σε ένα έθνος, στην κρατική εξουσία ή σε εχθρικά συμφέροντα; Η επιδίωξη να λυθούν τα προβλήματα με λανθασμένες και μεροληπτικές απόψεις προκαλεί μεγαλύτερα προβλήματα, οδηγεί σε αδιέξοδα και σε χάσιμο χρόνου. Εξάλλου, όταν αποδίδουμε όλη την ευθύνη για τα κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα σε λίγους οικονομικά ισχυρούς και σε ομάδες συμφερόντων που ρυθμίζουν την πολιτική και την εξουσία, τότε προσπαθούμε να "αγιοποιήσουμε" τον εαυτό μας και να απαλλαγούμε από τις δικές μας ευθύνες. Παριστάνουμε τα θύματα και τους τραυματισμένους για να απαιτήσουμε την τιμωρία αυτών που βρίσκονται στην ευνοϊκότερη θέση, την οποία θα επιθυμούσαμε για τον εαυτό μας. Διαβάστε παρακάτω *(τις σκέψεις που ξεκίνησε ένας νεαρός κοντά στα 20 του χρόνια)* και ίσως αναθεωρήσετε.

Στις σελίδες που ακολουθούν περιλαμβάνονται σκέψεις, απόψεις και προβληματισμοί για το νόημα της ζωής, την ανθρώπινη συμπεριφορά και για το ρόλο της Ηθικής, με χαλαρό τρόπο έκφρασης. Δεν παρουσιάζονται σαν συνέπειες και με τη

σειρά που επιβάλλεται για να αποτελέσουν μία καλά τεκμηριωμένη θεωρία² και όπως κανονικά θα έπρεπε να είναι βασισμένη στις απαντήσεις των κοσμολογικών ζητημάτων.

ΖΩΗ ΚΑΙ ΑΓΝΟΙΑ

(Από τις πρώτες φιλοσοφικές σκέψεις)

Τα πρώτα χρόνια της διαμόρφωσης των απόψεών μου σε νεαρή ηλικία, η διαπίστωση της άγνοιας για τον προορισμό της ζωής, η τυφλή αποδοχή της αξίας της ζωής από τους περισσότερους, η αδιαφορία για την αναζήτηση του νοήματός της, αυτές ήταν οι ισχυρότερες απόψεις μου για την κατωτερότητα των ανθρώπων, για την αναξιοπιστία τους και για την αιτία όλων των κακών της ζωής.

Η διαπίστωση, ότι οι περισσότεροι άνθρωποι ζούνε και ανέχονται αυτή την άγνοια ή αποδέχονται με τον τρόπο τους το τέλος της ζωής, εμένα μου αποκάλυπτε την κατωτερότητά τους. Ενώ, αντιθέτως, ενίσχυε καθοριστικά την αυτοπιστία μου. Έβρισκα πολύ απλό, γρήγορο και άκοπο να υπερασπίσω τον εσωστρεφικό τρόπο ζωής μου και τις εσωτερικές αξίες μου, χωρίς να καταφύγω στις αναρίθμητες εμπειρίες και σε διδαγμένες γνώσεις από τα βιβλία. Ποτέ δεν έπαψα να αποδέχομαι την πρωταρχική σημασία αυτού του ζητήματος και τη δυνατότητα να μας οδηγήσει σε άλλα σημαντικά φιλοσοφικά ζητήματα και σε απαντήσεις, με τον πιο εύστοχο τρόπο.

Μέσα από τη διαπίστωση της άγνοιας του προορισμού και της αδιαφορίας για την αναζήτηση μίας ανώτερης αξίας είχα προσεγγίσει εύστοχα στην αρχή της ατέλειας της ζωής. Αυτή δεν ήταν μία τυχαία ατέλεια, δεν ήταν ένα πρόβλημα που δημιουργούσε ο άνθρωπος και που προήλθε κατά τύχη και εξαρτιόταν από το χρόνο και τον τόπο. Η εμπειρία έδειχνε καθαρά πώς ο άνθρωπος έρχεται στον κόσμο, με πόση άγνοια, απειρία και εξάρτηση και όχι σαν μία άυλη φιλοσοφική διάνοια, η οποία γνωρίζει τον κόσμο πριν ακόμα γεννηθεί με βιολογικό τρόπο. Αυτό το φανερό άρχισα να το διανοούμαι πιο μετά και να το συσχετίζω με την κατωτερότητα και τον εγωκεντρισμό των ανθρώπων (όπως την όριζα τότε βασισμένος στην άγνοια και την αδιαφορία τους για έναν ανώτερο σκοπό της ζωής).

² Με αυτή την αναδρομή, ο πνευματικός δημιουργός είχε προσπαθήσει αμέσως μετά από την έκδοση του βιβλίου “Η Θεολογία της Επιστήμης” να βάλει ξανά σε μια σειρά τις απόψεις, τις οποίες είχε σχηματίσει και διατυπώσει για το νόημα της ζωής και ειδικότερα για την ανθρώπινη συμπεριφορά. Πάντα στη βάση της αρχικής διαπίστωσής του: Εμφανίζεται αντίθεση μεταξύ μιας ζωής πνευματικά προσανατολισμένης και της ζωής κινητοποιημένης από τις αισθήσεις και από τις βιολογικές ανάγκες. Μεταξύ των πολλών δυσκολιών του, ήταν μεγάλη η δυσκολία του να καταγράψει ξεχωριστά τις απόψεις του, σε ομάδες ζητημάτων οι οποίες κανονικά διαχωρίζονται και αποτελούν ζητήματα για πολλά ξεχωριστά βιβλία. Ζωή, άνθρωπος, ύλη, θεός και σύμπαν δεν ήταν ξεχωριστά ζητήματα μέσα στη σκέψη του. Αναγκαστικά, προσπαθούσε να διατυπώσει τα ζητήματα ξεχωριστά για να διευκολύνει τόσο τη δική του ερευνητική σκέψη, όσο και οποιοδήποτε άλλο αναγνώστη.

Είχα φθάσει στην ουσία της ατέλειας της ζωής και στις πιο **απλές παρατηρήσεις, που θα μπορούσαν να αποτελέσουν τα πρώτα αξιώματα για μία θεωρία της ανθρώπινης συμπεριφοράς**. Στην αιτία που ο άνθρωπος σαν εσωτερική ύπαρξη δεν είναι προσανατολισμένος στην πορεία της ζωής, συμπεριφέρεται εγωκεντρικά, εκτρέπεται σε λάθη και σε πράξεις ή απραξίες, παρασυρμένος από τα αισθητά. Σε μία αυτονόητη εμπειρική διαπίστωση, που μπορεί να κάνει ο οποιοσδήποτε και για άλλους είναι δεδομένο, χωρίς πολλές σκέψεις.

Δεν είναι φανερό, ότι ο άνθρωπος, όπως όλα τα ζώα, γεννιέται με μεγάλη άγνοια, για ορισμένους σαν «άγραφο χαρτί», χωρίς εμπειρία, εξαρτημένος και «απορροφημένος» από το περιβάλλον του;

Αυτό το πρόσεξα μετά από την διαπίστωση της άγνοιας και της αδιαφορίας του για τον προορισμό της ζωής και έτσι κατανόησα πώς γίνεται το δεύτερο φαινόμενο. Όσο, όμως αναζητούσα ποιος είναι ο προορισμός της ζωής ή έθετα ένα διαχρονικό σκοπό προς πραγματοποίηση δεν διαπίστωνα τα όρια της αναγκαιότητας της ατέλειας και η εμπειρία τροφοδοτούσε πλουσιοπάροχα το στοχασμό μου, για να "καταπολεμήσω" τις εγωκεντρικές και ανθρωποκεντρικές απόψεις και τρόπους ζωής. Όπως πίστευα, η επικέντρωση της προσοχής στον αισθητό κόσμο εμπόδιζε την εσωτερική αναζήτηση και την αυτογνωσία και αντιθέτως μας έβαζε σε ένα λαβύρινθο με πολλές διαδρομές, με άγνωστη κατάληξη, μας προκαλούσε ανασφάλεια και αυταπάτες και μας έκανε να παραφερόμαστε.

Η εμπειρία έδειχνε καθαρά, ότι δεν ήταν λάθος, υπερβολικό ή αβάσιμο όταν μιλούσα από άλλη οπτική γωνία για "αναξιότητα" και "σκοταδισμό" του ανθρώπου. Όχι μόνο έδειχνε ότι δεν ήταν υπερβολικό αλλά και επιβεβαίωνε, ότι δεν ήταν άστοχη και τυχαία η διαπίστωση, την οποία έκανα με ορθολογικό τρόπο για την εσωτερική ζωή του ανθρώπου. Η διαπίστωση της άγνοιας και της αδιαφορίας για μία ανώτερη αξία ή για έναν επαρκή σκοπό.

Είχα προσεγγίσει στην αρχή της ατέλειας της ζωής με δύο αντίθετους τρόπους, στο ίδιο συμπέρασμα με εμπειρικό και με ορθολογικό (ή προνοητικό) τρόπο. Αυτές οι απαισιόδοξες απόψεις μου για τον άνθρωπο είχαν αρχίσει και διαμορφώνονταν από τη νεαρή ηλικία, χωρίς να χρειαστεί να μιλήσω για το Θεό και απόφευγα να τον αναμείξω. Παρόλο που είχα σχηματίσει μία δική μου άποψη για το Θεό και είχα πιστέψει στην ύπαρξή του και στη μεγάλη σημασία της για την πρακτική φιλοσοφία. *«Αν δεν ήταν τόσο εύκολο να διαπιστώσουμε την αναξιότητα των περισσότερων ανθρώπων τότε δε θα ήταν τόσο ανάξιοι όσο το δείχνουμε»*, όπως είχα γράψει με τον αντιδραστικό τρόπο μου τότε σε νεαρή ηλικία και στο ξεκίνημα των φιλοσοφικών προσπαθειών, ξεχωρίζοντας τον εαυτό μου.

"Γιατί τα τόσο σπουδαία ερωτήματα που τέθηκαν σε όλες τις εποχές, πρώτ' απ' όλα τα άλλα, δεν έχουν βρει ακόμα μια τελική απάντηση με την οποία θα συμφωνούν όλοι, ενώ έχουν βρει τόσα πολλά άλλα δυσκολότερα; Χρειάζονται χιλιάδες έτη πολιτισμού σε έναν πλανήτη για να αποδειχθούν δέκα αλήθειες και για να μάθουμε πως εμείς σαν άτομα θα αξιοποιήσουμε τη ζωή μας σύμφωνα με τις δυνατότητές μας; Όχι, δε βρήκαν γιατί ανέκαθεν υπήρχε αυτή η σκληρή, ασυνείδητη και παρανοϊκή πλειονότητα των ανθρώπων, δηλαδή για τον ίδιο λόγο που αυτά τα σπουδαιότερα ερωτήματα τέθηκαν συνειδητά από

τόσο ελάχιστους ανθρώπους. (...) Τα περισσότερα από τα προβλήματα και τις λύπες του κοινού ανθρώπου προέρχονται από την παράνοια και τον εγωκεντρισμό του. Βλέπουμε τη ρίζα των κακών και δε χρειάζεται να μιλήσουμε για την αδυναμία διαβίωσης που αντιμετωπίζουν οι μισοί κάτοικοι του πλανήτη, από τις αρρώστιες, από την έλλειψη τροφής, πόσιμου νερού και φαρμακευτικού υλικού. Ούτε για την εξέλιξη και την ενίσχυση των πολεμικών όπλων και τα χρηματικά ποσά που δίνονται για στρατιωτικούς σκοπούς. Πολύ εύστοχα παρατήρησε ο Σοπεργχάουερ ότι «μέσα σ' αυτή την τρομερή κοινωνία που ζούμε, ο γιατρός διαπιστώνει τη νοσηρότητα του ανθρώπου, ο νομικός την κακία και ο θεολόγος τη φοβερή βλακεία του». Δεν μας χωρίζει μόνο το χρήμα, η γη, η γλώσσα, μας χωρίζει ο ίδιος ο εαυτός μας (...) Αν όμως οι άνθρωποι αναζητούσαν την αλήθεια, πρόσεχαν τόσο πολύ τους στοχασμούς τους και προσανατόλιζαν τη ζωή τους με την ίδια εμπειρία και γνώση για την πραγματικότητα, τότε δεν θα πραγματοποιούσαν την εγωκεντρική θέλησή τους και δε θα υπήρχε λόγος για να ζούνε. Ε, λοιπόν, όχι! Δε θα επιλυθούν τα μεγάλα προβλήματα από τις ανθρώπινες σχέσεις για να μπορούν αυτοί να απολαμβάνουν τέλεια μόνο από την ασυνειδησία, την αυταπάτη και την προσοχή των άλλων. (...) Επομένως μην απορήσουμε που δεν έχουν καταλάβει απ' ευθείας ότι εκείνα στα οποία στοχεύουν πάντοτε, έμμεσα ή ασυνείδητα, είναι μόνο τρία καλά: η χαρά, η αγιότητα και η διανοητική ευφυΐα. Δεν είναι άξιοι ούτε για να φροντίσουν και να μεριμνήσουν για τις σωματικές απολαύσεις..."³ Έτσι εξευτελιστικά και αντιδραστικά ένας νέος άνθρωπος προσπαθούσε να διατυπώσει ενιαία το σύνολο απόψεών του, παρά την εκφραστική ανωριμότητα, την απειρία και το κατώτερο μορφωτικό επίπεδο.

Η άγνοια και η αδιαφορία για έναν επαρκή σκοπό στη ζωή ήταν από τα πρώτα σημάδια της κατωτερότητας των ανθρώπων και του αποπροσανατολισμού τους. Παράλληλα διαπίστωνα αποσπασματικά μία **αντίθετη ροπή των ανθρώπων**, να επιζητούν, να ενδιαφέρονται και να διανοούνται πολλά για τις σχέσεις και τις δραστηριότητές τους. Όλες αυτές οι ξεχωριστές διαπιστώσεις από την καθημερινή εμπειρία μου έδειχναν, πως οι άνθρωποι δεν περιορίζονται μόνο στην αυτοσυντήρησή τους, πως ξεχώριζαν τον εαυτό τους και στρέφονταν «έξω» στα αισθητά για να απολαύσουν με χίλιους δύο τρόπους, όπως και για να επιλύσουν τα προβλήματά τους. Το κοινό γνώρισμα που ξεχώρισα καθαρά από αυτή τη συμπεριφορά τους με τις λεπτομέρειές της και από τις απόψεις τους ήταν ο κακός εγωισμός, τον οποίο ξεχώρισα με τη λέξη **“εγωκεντρισμός”**.

Ο εγωκεντρισμός σήμαινε την τελείως αντίθετη ροπή του ανθρώπου να προσκολλάται, να περιορίζεται στα εξωτερικά του πράγματα, να ζει έτσι «τυχαία» σαν παρασυρμένος, με εξωτερικές αξίες και στόχους και να αρκείται στην έμμεση εξύψωσή του μέσα στο κοινωνικό περιβάλλον. Αναγνώριζα την άμεση σχέση του εγωκεντρισμού με την άγνοια και την αδιαφορία για έναν επαρκή σκοπό, χωρίς να έχω καταλάβει από την αρχή ποιο από τα δύο φαινόμενα οδηγεί στο άλλο. Η άγνοια και η αδιαφορία οδηγούσαν στην

³ Προσπάθεια για ενιαία διατύπωση (ΕΔ) 1993

εγωκεντρική συμπεριφορά ή αντιθέτως η εγωκεντρική συμπεριφορά και οι εγωκεντρικές επιθυμίες προκαλούν και συντηρούν την άγνοια, απορούσα.

Διαπίστωνα αποσπασματικά την ατέλεια στη ζωή, πως ο άνθρωπος ζει με περιορισμένη γνώση και αντίληψη μέσα στο περιβάλλον του και εξαναγκασμένος να συμπεριφέρεται σαν παρασυρμένος, παρά τη μεγάλη άγνοια και τις πλάνες του (στο εξής, *αισθησιοκρατικός τρόπος ζωής*). Ωστόσο, χωρίς να έχω αναγνωρίσει αμέσως και συνοπτικά, πώς συνδέονται όλα αυτά μαζί (η εξωτερική και εγωκεντρική δράση με την άγνοια και την πλάνη) από την πρώτη στιγμή της ζωής του με αναπόφευκτο τρόπο. Στο ξεκίνημα των φιλοσοφικών αναζητήσεων μου σε νεαρή ηλικία, εξηγούσα αυτές τις παρατηρήσεις σα να ήταν μόνο αποτελέσματα της μεγάλης του θεωρητικής άγνοιας, διότι έβρισκα κάποια σχέση ανάμεσα στις απόψεις ενός ανθρώπου και στον τρόπο ζωής του. Ο αισθησιοκρατικός και εγωκεντρικός τρόπος ζωής ήταν το αποτέλεσμα της άγνοιας και της αδιαφορίας για έναν επαρκή σκοπό και η σκέψη αυτή με έκανε να πιστεύω σαν ονειροπόλος, ότι θα μπορούσαμε να αλλάξουμε εύκολα την κοινωνία, απλώς και μόνο με την πνευματική καλλιέργεια των πολιτών. Αρχικά τότε, με τις πρώτες φιλοσοφικές σκέψεις εκείνης της ηλικίας, δεν είχα αναγνωρίσει το γενικό περιορισμό του ανθρώπου και την εξάρτηση της εσωτερικής και της διανοητικής ύπαρξης του ανθρώπου από την υλική και βιολογική του ύπαρξη και μετά, από αυτή την παρατήρηση να συμπεράνω τις εγωκεντρικές "προδιαγραφές" της και μαζί την τεράστια άγνοια του ανθρώπου και τις αυταπάτες, που προκαλούν την εγωκεντρική συμπεριφορά του.

Χρειάστηκαν μερικά χρόνια για να ξεχωρίσω καθαρά, πώς συνδέονται οι διάφορες εμπειρικές διαπιστώσεις μου για την εγωκεντρική συμπεριφορά με τον αισθησιοκρατικό τρόπο ζωής και θεώρησης και με την αδιαφορία για έναν επαρκή σκοπό της ζωής. Και όσο δεν είχα εξηγήσει αυτόν τον **περιορισμό της διάνοιας στα αισθητά σαν συνέπεια του ευρύτερου περιορισμού του ανθρώπου από την αρχή της ύπαρξής του**, δεν αναγνώριζα την **αναγκαιότητα της αισθησιοκρατικής και εγωκεντρικής συμπεριφοράς**.

Για να γίνει αυτή η ευρύτερη αναγνώριση της αναπόφευκτης αισθησιοκρατικής συμπεριφοράς, της άγνοιας και της πλάνης και πώς συνδέονται όλα αυτά μαζί από την αρχή της ζωής, έπρεπε να έχω αναπτύξει και τις κοσμολογικές απόψεις μου. Έπρεπε να έχω συμπεράνει γενικότερα, την ατέλεια της ζωής μέσα στο χωρόχρονο σε αντίθεση με τη σταθερότητα του αυτοτελούς Σύμπαντος (το οποίο θεωρούσα από τότε, πως έχει νοημοσύνη και επίγνωση του εαυτού του), να έχω συμπεράνει την ταυτότητα της ζωής και της εσω-διανοητικής παρουσίας με τον υλικό φορέα της (με το σύνολο του βιολογικού οργανισμού και μαζί με τους μικροσκοπικούς υλικούς φορείς του) και τη σχετικότητα του νοήματος της ζωής, αφού η ζωή αποκαλύπτει σχετικά, έμμεσα, εξωτερικά (δηλαδή με υλικό τρόπο) την αμετάβλητη (και ά-μεση) ύπαρξη της Συμπαντικής Διάνοιας.

Με την "ατέλεια" εννοώ ότι η ανθρώπινη ζωή – όπως και κάθε άλλη – δεν αποσκοπεί σε κανένα ξεχωριστό σκοπό και ότι γενικότερα ο σκοπός της Ζωής είναι η ίδια η Ζωή με όλες τις δυνατές εμπειρίες της. Δεν μπορούμε να υπάρχουμε χωρίς υλική αλληλεπίδραση, δεν γνωρίζουμε ποτέ επαρκώς, δεν είμαστε οι αποκλειστικοί υπαίτιοι της συμπεριφοράς μας και διαμορφώνουμε πολλές μεροληπτικές απόψεις. Στις παραπάνω γενικές απόψεις για την ανθρώπινη ζωή και στη σχέση της ατέλειας με την εγωκεντρική συμπεριφορά, έφθασα τότε, με τη μακροχρόνια θεωρητική επεξεργασία των εννοιών στη βάση της κεντρικής άποψης, ότι ακόμα δεν έχει επιτελεστεί ένας επαρκής σκοπός τουλάχιστον εδώ στη γήινη πραγματικότητα και δεν φαίνεται απαραίτητη μία τέτοια επιδίωξη για την ύπαρξη της ζωής. Δηλαδή, στις απόψεις αυτές για την ατέλεια της ζωής δεν έφθασα τότε με την τεράστια γνώση που προσφέρει η επιστήμη και με το μορφωτικό μου επίπεδο, ούτε με τη συστηματική μελέτη της συμπεριφοράς ενός μεγάλου αριθμού ανθρώπων.

Από την παρατήρηση στη συνηθισμένη και καθημερινή εμπειρία κατάλαβα, ότι η εσωτερική ατέλεια του ανθρώπου ξεκινάει από την αρχή της περιορισμένης ύπαρξής του, ότι σχετίζεται με όλη τη βιολογική ύπαρξή του, ότι είναι πιο πολύπλοκο φαινόμενο και όχι ένα απλό θεωρητικό πρόβλημα. Ότι δεν είναι μόνο ένα ζήτημα θεωρητικής γνώσης και διδασκαλίας ή μόνο ένα διανοητικό πρόβλημα. Κατάλαβα, ότι οι συνέπειες του υλικού περιορισμού του είναι πιο τρομακτικές και σημαντικές απ' όσο υπολόγιζα, όταν στοχαζόμουν για τη ζωή σαν ήταν μόνο ένα άυλο εσωτερικό φαινόμενο με τη δυνατότητα να αλλάξει τη συμπεριφορά όπως επιθυμεί. Η ανάπτυξη αυτών των απόψεων με προσγείωνε και με οδήγησε να αποδεχτώ αναγκαστικά, θέλοντας και μη, την ύπαρξη των αντιθέτων απόψεων και τρόπων ζωής και να δικαιολογήσω ως ένα όριο τον αισθησιοκρατικό τρόπο ζωής! *⁴ Ενώ μέχρι τότε είχα ακραία θεοκεντρική άποψη για τον προορισμό της ζωής, η οποία μου επέβαλλε την απόρριψη όλων των άλλων επιδιώξεων και σαν μοναδική επιδίωξη να μοιάσουμε στον "εσωστρεφή" Θεό, περιορίζοντας όσο γίνεται τις εξωτερικές μας δραστηριότητες.

Η ύπαρξη διαφορετικών ποιοτήτων ζωής, εμπειρίας, πολιτισμικής εξέλιξης προϋποθέτουν εξ αρχής να μην είμαστε οι επαρκείς αιτίες του εαυτού μας και της συμπεριφοράς μας, να μη γνωρίζουμε αρκετά ή πάντοτε, να μην αντιλαμβανόμαστε την ίδια ακριβώς κοινωνική και ευρύτερη πραγματικότητα, να μη συμπεριφερόμαστε με τους ίδιους λόγους και τελικά να είμαστε διαφορετικοί και να έχουμε πολλές διαφορές ακόμα και στις απόψεις μας. Με άλλα λόγια, σκεφτόμουν, ότι η τελειότητα ήταν μόνο για έναν, ενώ η ύπαρξη των πολλών προϋποθέτει να μην είναι θεοί και αντιθέτως να έχουν άπειρα ελαττώματα (στο σώμα, στη ψυχή και στη σκέψη). Με το πέρασμα

⁴ Έτσι, ανέπτυξα μια ρεαλιστική ηθική θεωρία με εσωτερικό προσανατολισμό, η οποία πέτυχε να ξεχωρίσει το ζήτημα της ηθικής από το ζήτημα της προοπτικής στο μέλλον και από την αβάσιμη αντίληψη που καλλιεργούν συνήθως οι θρησκείες, ότι πρέπει να απαρνηθούμε την ανθρώπινη φύση μας και να ρυθμίζουμε τη ζωή μας σύμφωνα με τις απαιτήσεις του θεού ή της θρησκείας. Η άποψη για την ύπαρξη του Θεού δεν επιβάλλει και έναν θεοκεντρικό τρόπο ζωής.

του χρόνου συνήθιζα αυτή την όχι ευχάριστη άποψή μου για τον προορισμό της ζωής και ολοένα λιγότερα ανέμενα από την Παγκόσμια Διάνοια!

ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΚΑΙ ΔΙΑΝΟΙΑ

Ειδικά όταν πρόσεξα με το δικό μου ιδιαίτερο τρόπο τι κάνει τον άνθρωπο να διαφοροποιείται από όλα τα άλλα ζώα, τότε κατάλαβα την απεριόριστη και διαρκή επίδραση της διανοητικής δραστηριότητας στη ζωή. Κατάλαβα ακόμα τι είναι η ίδια η ζωή σαν εσωτερικό φαινόμενο και πώς η γνώση συνδέεται με την ηθική και την κοινωνικότητα. Μπορούσαν να εξηγηθούν με ενιαίο τρόπο όλα τα φαινόμενα συμπεριφοράς του ανθρώπου και κάθε άλλης μορφής ζωής και οπουδήποτε μέσα στο Σύμπαν. Αρκούσε να προσέξει κάποιος ποια δυνατότητα στο εσωτερικό του ανθρώπου του επέτρεπε να ξεχωρίσει από όλα τα άλλα ζώα!

Ο άνθρωπος διαθέτει την άμεση δυνατότητα να διατηρεί και να επεξεργάζεται τα δεδομένα των αισθήσεων και να μην περιορίζεται σε αυτά. Τα περισσότερα δεδομένα των αισθήσεων χάνονται αν δεν υπάρχουν τα αντίστοιχα πράγματα, χωρίς τους ίδιους τρόπους επίδρασης και χωρίς τους ίδιους συσχετισμούς μας με το περιβάλλον. Με τη διατηρημένη εμπειρία και τη γνώση των εξωτερικών πραγμάτων μπορεί να καθορίζει και να κατευθύνει τις εξωτερικές πράξεις του και να αυτο-επηρεάζεται, χωρίς εκείνα να είναι παρόντα στις αισθήσεις του και χωρίς να υπάρχουν ή να τον επηρεάζουν πραγματικά. Αυτή η σταθερή δυνατότητα διατήρησης των δεδομένων και επεξεργασίας ξεχωρίζει τον άνθρωπο από όλα τα άλλα ζώα, εσωτερικά και εξωτερικά. Διαφορετικά αυτός θα επηρεαζόταν μόνο από έξω του σαν ένα νεκρό πράγμα ή μόνο από τις αισθήσεις σαν ζώο και θα συμπεριφερόταν πιο τυχαία, απλά, χωρίς συνέχεια και όχι δημιουργικά.

Όχι μόνο δεν υπάρχει πράξη, που να μην επηρεάζεται από την προηγούμενη εμπειρία και τη μνήμη του ανθρώπου, αλλά αυτός δεν θα μπορούσε ούτε να πράξει δημιουργικά και με πιο σύνθετο τρόπο. Κατά συνέπεια ούτε θα μπορούσε να κατευθύνει και να διαμορφώσει ο ίδιος ο άνθρωπος την εμπειρία του με τις εξωτερικές δραστηριότητές του και να διαφοροποιηθεί στον εσωτερικό κόσμο του -ο οποίος δεν αφήνει ανεπηρέαστη την υλική βιολογική ύπαρξή του. **Φανταστείτε**, λοιπόν, πόσες δυνατές εμπειρίες μπορούν να διαμορφωθούν και με πόσους τρόπους μπορούμε να αυτοεπηρεαστούμε αναλόγως σε ποιο περιβάλλον βρισκόμαστε, τι αντιλαμβανόμαστε, τι διατηρούμε στη μνήμη και στην προσοχή, πώς αλλάζουμε τα δεδομένα των αισθήσεων με τις κινήσεις μας, πώς συσχετίζουμε τα δεδομένα που διατηρούνται στη μνήμη, πώς μας επηρεάζουν συναισθηματικά και σε ποιες κινήσεις μας οδηγούν.

« Οι εξωτερικές επιδράσεις δε θα ήταν δυνατό να σημαίνουν κάτι, αν δεν προϋπήρχε κάτι, το οποίο έχει άμεσα μια σημασία. σ. 245 (...) Αν δεν προϋπάρχει μια άμεση εννόηση, δεν μπορεί να προσληφθεί εξωτερική γνώση (...) Γι'

αυτό και, ειδικότερα, δεν αντιλαμβανόμαστε ποτέ ανεξάρτητα από την ποιότητα και τις δυνατότητες του εαυτού μας σε κάθε στιγμή. σ. 248 (...) Το έξω επηρεάζει και διαμορφώνει διαρκώς το έσω και αντιστρόφως. σ. 342 (...) Η διάνοια σχετίζεται άμεσα με όλες τις γνωστικές δραστηριότητες από την αρχή τους με την πρώτη αίσθηση και είναι η ουσία της ζωής, ο λεγόμενος εσωτερικός κόσμος. σ. 401 (...) Δεν υπάρχει πρώτα η ζωή ή μία αδιανόητη εσωτερική ύπαρξη και μετά η γνώση. Ούτε μπορεί να διαμορφωθεί εσωτερικός κόσμος χωρίς καμία γνώση, γιατί αυτά τα δύο είναι ταυτόσημα, αλληλοεξηγούνται και το ένα χωρίς το άλλο δεν υπάρχει. Η γνώση δε βρίσκεται μόνο με τη μορφή των διαμοιρασμένων αφηρημένων εννοιών στις λέξεις και στα σύμβολα. Είναι η ουσία του εσωτερικού κόσμου, την οποία εξωτερικεύουμε με ήχους και με όλες τις πράξεις. Με τη δυνατότητα της διατήρησης των εξωτερικευμένων και αποσπασματικών εννοιών διαμέσου της γλώσσας αυτός μπορεί να αυτοδιαμορφώνεται. σ. 257 (...)

Ο λόγος, για τον οποίο δεν αναγνωρίζεται η άμεση διανοητική δραστηριότητα ή η γνώση σαν ουσία της ζωής και ξεχωρίζεται σαν ένα μόνο από τα πολλά γνωρίσματα του εσωτερικού κόσμου, ο λόγος είναι ότι περιορίζουμε την έννοια της γνώσης στα πιο αφηρημένα νοήματα της γλώσσας. Ενώ η γνώση είναι η γλώσσα της πραγματικότητας, η οποία μέσα στο σχετικό χρόνο αρχίζει σαν ελλιπής, εξωτερική και περιορισμένη από τις αισθήσεις». σ. 259⁵

Ψυχή, εσωτερικός κόσμος και εμπιότητα δεν υπάρχει χωρίς καμία μορφή γνώσης και χωρίς κανένα τρόπο εσωτερικής πρόσληψης και διανόησης. Η γνώση αρχίζει με τη δυνατότητα να αισθανόμαστε, με την πρόσληψη εξωτερικών στοιχείων και με τη δυνατότητα να προσέχουμε τις σχέσεις μέσα στα δεδομένα των αισθήσεων. Αυτό είναι γνωστό. Αυτό που εξήγησα και πρόσθετα με τον τρόπο μου είναι, ότι η δυνατότητα αυτής της πρώτης γνώσης δεν είναι έξω από μία προηγούμενη μορφή γνώσης, δεν είναι χωρίς καμία προηγούμενη γνώση, μέσα σε κάτι "ψυχικό". Η γνώση συνεχίζεται με τη διατήρηση κάποιων στοιχείων και τελικά στον άνθρωπο αναπτύσσεται απεριόριστα με το συσχετισμό και τη γλωσσική διατήρηση των δεδομένων, με τη μορφή της εμπειρίας. Φυσικά δεν λείπει ο εξωτερικός (βιολογικός) φορέας με τον οποίο η γνώση δημιουργείται και διατηρείται μέσα στη διαμορφωμένη ύλη.

Με τη φωνή είναι δυνατός ένας από τους πολλούς τρόπους εξωτερικεύσης. Με την ανθρώπινη γλώσσα των ήχων γίνεται δυνατό να εξωτερικεύουμε ακόμα περισσότερα απ' όσα βρίσκονται εσω-διανοητικά μας αλλά και να τα επεξεργαζόμαστε. Αν όμως όσα βρίσκονται μέσα μας μπορούσαν να εξωτερικευτούν μόνο με τη γλώσσα των ήχων, τότε δε θα χρειαζόταν να πράξουμε με κανέναν άλλο τρόπο, ούτε πιο έμμεσα και δημιουργικά. Με την ευρύτερη συμπεριφορά μας εξωτερικεύουμε πολλά περισσότερα. Εξωτερικεύουμε μεταβιβασμένη εμπειρία από τους προγόνους μας και διατηρημένες δικές μας εμπειρίες, ενώ με την επεξεργασία τους καθορίζουμε διαρ-

⁵ Όλα τα αποσπάσματα στα οποία αναφέρεται ένας αριθμός σελίδας συμπεριλαμβάνονται στη δημοσιευμένη διατύπωση των απόψεών μου, η οποία έγινε το έτος 2000 με τον τίτλο «Η Θεολογία της Επιστήμης».

κώς τη συμπεριφορά μας και μας προσφέρουν δυνατότητες για εξωτερική δράση με πολλούς τρόπους.

Τώρα καταλαβαίνετε πόσο διαρκής και σημαντική είναι η σχέση της γνώσης, του στοχασμού, των απόψεων και της εμπειρίας με όλη τη ζωή μας; Σχεδόν όλες οι δραστηριότητες του ανθρώπου και η διάθεσή του δημιουργούνται και επηρεάζονται διαρκώς από τη διατηρημένη εμπειρική γνώση του και από τους στοχασμούς του πάνω σε αυτήν. Και όχι μόνο αυτό, αλλά ως το σημείο να συμπεριφέρεται και να ενεργεί περισσότερο επηρεασμένος από το έσω του παρά από εκείνα, τα οποία αντιλαμβάνεται πραγματικά έξω του.

Το μέσα μας, η εμπειρία και ο τρόπος που διανοούμαστε δεν παύει να μας επηρεάζει ούτε στην αναπαραγωγική μας πράξη. Ακόμα και όταν επιθυμούμε να ηρεμήσουμε αποσπασμένοι από τις καθημερινές δραστηριότητές μας σε έναν ήσυχο τόπο, χωρίς να στοχαζόμαστε τίποτε, ακόμα και αυτό για να το επιτύχουμε πρέπει να χρησιμοποιήσουμε την εμπειρία μας, να διανοηθούμε και να «αφαιρεθούμε» από πολλές αισθητές επιδράσεις.

«Η σχετική έλλειψη δημιουργικών και πολλών αυτοκαθορισμένων δραστηριοτήτων από τα ζώα και ο περιορισμός της συμπεριφοράς τους στην πιο άμεση αντίληψή τους είναι η εμπειρική απόδειξη για τη σημασία της λογικής δυνατότητας να συγκεντρώνουμε τη γνώση, να στοχαζόμαστε πάνω της και να καθορίζουμε τις πράξεις μας». σ. 352

Αλλά ακόμα και αν δεν αποδεχτούμε, ότι η γνώση δημιουργείται με πολλές μορφές και ότι το σύνολο της διανοητικής δραστηριότητας είναι ταυτόσημο με αυτό το εσωτερικό, το οποίο ονομάζουμε ψυχή, η τεράστια σημασία της για την ανθρώπινη ζωή δεν μειώνεται. Μπορούμε να δείξουμε τη σημασία της γνώσης και της διάνοιας, χωρίς να συμφωνήσουμε με αυτή την τόσο ευρεία έννοια της γνώσης.

Έτσι, ο αισθησιοκρατικός προσανατολισμός, ο περιορισμός της προσοχής στα αισθητά και η ροπή για απόλαυση από τον εξωτερικό κόσμο φάνηκε καθαρά πιο επικίνδυνος και αδιέξοδος στον άνθρωπο. Διότι, η συμπεριφορά του δεν καθοριζόταν μόνο από τα αισθητά της κάθε στιγμής και από τα πιο κοντινά του πράγματα. Ο ίδιος ο άνθρωπος συνκαθόριζε και κατεύθυνε διαρκώς τη συμπεριφορά του και επενεργούσε έξω του μαζί με τον εμπειρικά διαμορφωμένο εσωτερικό του κόσμο και με τις διανοητικές πράξεις του στα διατηρημένα δεδομένα. Χωρίς, ωστόσο, να γνωρίζει την ευρύτερη πραγματικότητα, χωρίς να γνωρίζει τις δυνατότητες των πραγμάτων, όλες τις σχέσεις τους, όλους τους τρόπους που συνδέονται, χωρίς να ξεχωρίζει πάντοτε την πραγματικότητα και χωρίς να είναι αλάνθαστος.

Με λίγα λόγια, ο άνθρωπος συνκαθόριζε την εμπειρία και την πορεία του στη ζωή όχι μόνο με γνώση, αλλά μαζί με τεράστια άγνοια και με πλάνη. Αυτό το φαινόμενο το ονόμασα **παράνοια ή διανοητικό αποπροσανατολισμό**, γιατί η διανοητική δραστηριότητα δε γινόταν μόνο με γνώση, χω-

ρίς λάθη και διαρκώς αξιόπιστα. Διαφωνεί κανένας για αυτή τη διανοητική ατέλεια ή ανεπάρκεια;

« Ο άνθρωπος σαν ένα μέρος προσδιορισμένο, εξαρτημένο, επηρεασμένο και διαμορφωμένο με εξωτερικές επιδράσεις είναι αναγκασμένο ν' αντιλαμβάνεται και να γνωρίζει τη σχετική πραγματικότητα. σ. 429 (...) Περιορισμός, έλλειψη αυτοτέλειας και επαρκούς γνώσης σημαίνει εξαναγκασμός σε διανοητικές δραστηριότητες, γνωστικός περιορισμός της διάνοιας, εσωτερικός αποπροσανατολισμός, τυχαία εμπειρία, απροσεξία, εγωκεντρικές δραστηριότητες και παρασυρμένη συμπεριφορά». σ. 415 (1998) Ο περιορισμός της ύπαρξης αντανακλάται και στην ανθρώπινη διάνοια και η ανεπάρκεια της διάνοιας μας αποκαλύπτεται με την άγνοια και την πλάνη μέσα στη γνώση.

«Η αδυναμία να καταστρέψουμε τις αυταπάτες μας, να γνωρίζουμε την άγνοιά μας, να μην κάνουμε συλλογιστικά λάθη, να γνωρίζουμε την ίδια πραγματικότητα, να ζήσουμε προσανατολισμένοι και σε τελική ανάλυση σαν επαρκείς αιτίες του εαυτού μας, με μία λέξη η παρανοϊκότητα είναι η γενική και αναπόφευκτη εσωδιανοητική ατέλεια, καθορισμένη με την εσωτερική σημασία της». σ. 354

Δεν μπορούσα να τα διατυπώσω πιο εύστοχα απ' όσο έγινε αυτό αργότερα στη δημοσιοποιημένη πραγματεία. Η σχέση της γνώσης και του τρόπου που διανοούμαστε με όλη την ζωή μας είναι διαρκής και πολύπλοκη. Γι' αυτό και αντιθέτως, η ανεπάρκεια της διάνοιας και η άγνοια έχουν το ίδιο τεράστια σημασία για τη ζωή.

ΑΓΝΟΙΑ, ΜΕΡΟΛΗΨΙΑ, ΠΑΡΑΝΟΙΑ ΚΑΙ ΑΙΣΘΗΣΙΣ

Ο όρος «παράνοια» χρησιμοποιείται στην επιστήμη της ψυχολογίας και της ανθρώπινης συμπεριφοράς με πιο περιορισμένη έννοια. Εκφράζει μία ακραία περίπτωση αδυναμότητας στη γνωστική δραστηριότητα, μία ανισορροπία του στοχασμού, τον παραλογισμό, μία ανωμαλία της διάνοιας, μία μορφή τρέλας. Τον επέλεξα με βάση την ετυμολογία του για να εκφράσω εύστοχα την περίπτωση της ευρύτερης ατέλειας της περιορισμένης διάνοιας. Ωστόσο και με κάποια υπερβολή, για να αντιδράσω στη μονόπλευρη ανθρωποκεντρική άποψη για τη «λογικότητα» του ανθρώπου και στις διαδεδομένες βολικές απόψεις για τον ισορροπημένο και ομαλό άνθρωπο. Απόψεις με τις οποίες επιδιώκουν κοινωνικούς σκοπούς, την αναγκαία προσαρμογή, τη διατήρηση του «μέσου όρου», την επιλογή του «μέσου όρου» με βάση κάποια εμπειρία, ακόμα και προσωπικές επιθυμίες. Εάν βρίσκουμε αυτή την υπερβολή μπορούμε να τον αποφύγουμε και να χρησιμοποιήσουμε πιο εύστοχα τον όρο «αποπροσανατολισμός» ή τον όρο «**μεροληψία**».

«Η κοινή παράνοια των ανθρώπων δεν αναγνωρίζεται εύκολα, γιατί προέρχεται από την ποσότητα της γνώσης, τη δυνατότητά τους να γνωρίζουν ατελείωτα και όχι μόνο από την φανερή έλλειψη συνοχής των απλούστερων νοημάτων, από τα λάθη ή από την ανοησία. Είναι η συνέπεια μίας ανώτερης

διανοητικής ευφυΐας (...)», έγραφα με λίγη ανακρίβεια λίγο πριν το 1994. Δεν μου άρεσε από παλαιότερα να αποκαλούν έξυπνο τον αισθησιοκρατικό άνθρωπο, τον αποπροσανατολισμένο που δραστηριοποιείται εξωτερικά. Μετά από πολλά χρόνια εξηγούσα εύστοχα πως η διάνοια μπορεί να είναι σχετικά έξυπνη, χωρίς αυτό να σημαίνει αξιοπιστία, ανωτερότητα, επιθυμητή πορεία στη ζωή και ότι δεν είναι καταστροφική.

Επιχειρήστε να κάνετε ένα καθαρό διαχωρισμό στη ζωή με βάση την κοινωνική και φυσική πραγματικότητα και στη ζωή, που επηρεάζεται και εκτρέπεται από τη φαντασία. Αν και φαίνεται απλός αυτός ο διαχωρισμός και προς τα πού πρέπει ο άνθρωπος να ρέπει, στην πραγματικότητα είναι αδύνατο να γίνει. Η φαντασία είναι πάντοτε μαζί με τη διάνοια, όσο είναι η άγνοια και η πλάνη. **Ο καθορισμός και ο επηρεασμός της ζωής μόνο από το εξωτερικό της οδηγεί σε μία ζωή όπως των άλλων ζώων.** Δηλαδή σ' έναν περιορισμό της γνώσης, της συμπεριφοράς και των αντιδράσεων στο χώρο και στο χρόνο. Σε έναν εξω-καθορισμό, που γίνεται με τυχαίο τρόπο, από στιγμή σε στιγμή από τις μεταβολές στα αισθητά.

Η διαφορά, όμως, του ανθρώπου είναι η διατήρηση και η επεξεργασία των αισθητών στο εσωτερικό του, χωρίς τον περιορισμό του εξωτερικού χρόνου και χώρου. Διαμορφώνει μία εμπειρία, στοχάζεται για όσα βρίσκονται στη μνήμη του χωρίς να είναι εμπρός στα μάτια του, στοχάζεται για τα εξωτερικά πράγματα, χωρίς να είναι ταυτόχρονα παρόντα στις αισθήσεις του, ξεχωρίζει με την προσοχή του και τελικά αυτο-επηρεάζεται άμεσα – διανοητικά, μνημονικά και φανταστικά. Έτσι συμμετέχει και ο ίδιος στον καθορισμό και στην ποιότητα της εμπειρίας του και της ζωής του, με έναν εσω-διανοητικό τρόπο.

Ας δούμε με ένα απλό παράδειγμα πόσο λίγο υπολογίζουμε την πραγματικότητα στην καθημερινή μας ζωή. Λ.χ. στην ερώτηση αν μας αρέσει περισσότερο το βουνό ή η θάλασσα, πολλοί μπορούν ν' απαντήσουν με επιτολαιότητα ένα από τα δύο. Όμως, τι φαντάζεται ο καθένας με τις λέξεις «βουνό» και «θάλασσα»; Από ένα τόσο γενικόλογο ερώτημα λείπει όλη η πραγματικότητα και ο καθένας αφήνεται να τη φανταστεί όπως επιθυμεί βάσει της εμπειρίας του και να διανοηθεί με όσα θυμηθεί. Στην πραγματικότητα είναι δυνατός ένας αφάνταστος αριθμός διαφορετικών εμπειριών από ένα ταξίδι στο βουνό και στη θάλασσα. Σε ποιο βουνό και σε ποια θάλασσα; Ποια εποχή του έτους θα πάμε; Σε ποιο μέρος, πότε θα ξεκινήσουμε, με ποιες διαθέσεις, από πού θα πάμε, τι θα μας τύχει ώσπου να φθάσουμε, τι θα τύχει εκεί που θα πάμε, με ποιους θα πάμε ή θα βρεθούμε, πόσο θα παραμείνουμε, πώς και αν θα επιστρέψουμε κλπ. Άπειρες οι λεπτομέρειες και οι δυνατές εμπειρίες, τις οποίες δεν θέλουμε και δεν μπορούμε να διανοηθούμε και μας αποκαλύπτονται στην πορεία, με πολλά απρόβλεπτα και απρόσμενα. Ο διανοητικός προγραμματισμός, οι γνώσεις μας και η επιθυμία δεν προκαθορίζουν το επιθυμητό αποτέλεσμα, δεν εγγυώνται την πραγματοποίηση της επιθυμίας μας και είναι δυνατό να μείνουμε ευχαριστημένοι (ή δυσαρεστημένοι) εκεί που δεν το περιμέναμε.

Ο επιπόλαιος και αισθησιοκρατικός άνθρωπος βλέπει τα πράγματα περισσότερο θεωρητικά, αποσπασματικά και φαντασιόπληκτα απ' όσο πιστεύει. Γι' αυτό παραγνωρίζει την απροσδιοριστία τους, την αστάθεια, τις λεπτομέρειες και τη σχετικότητα τους.

Παράνοια ή με πιο περιορισμένο όρο «μεροληψία» και «μονομέρεια». Με τον όρο «παράνοια» καταλαβαίνουμε τη διαστρέβλωση, την παραμόρφωση και την ασυνέπεια στη γνώση και αυτή συνδέεται άμεσα με τη μονομέρεια ή τη «μισή αλήθεια». Η διαπίστωση αυτής της ατέλειας στη γνώση και του περιορισμού στον τρόπο με τον οποίο δημιουργείται – τόσο με τις αισθήσεις όσο και με το διανοητικό στοχασμό – είναι αφάνταστα σπουδαία. Με μία τόσο κοινή διαπίστωση, που εξηγείται εύκολα από την εμπειρία κάθε ανθρώπου, μπορούν να εξηγηθούν συνολικά οι ασυνέπειες, οι αστοχίες, οι πλάνες, τα λάθη μέσα στη διάνοια και στην πράξη. Ενώ χωρίς αυτή την διαπίστωση θα έμεναν με διαφορετική αιτιολογία και χωρίς να μπορούμε να καταλάβουμε πώς συνδέονται και συνυπάρχουν τόσα είδη λαθών (μικρών και μεγάλων, γελοίων και τραγικών, ανεκτών και αδικαιολογήτων) σε όλους τους ανθρώπους, όπως και πολλές αντιθέσεις μαζί με αστάθεια σε έναν και τον ίδιο.

Λάθος του ειδικού, το οποίο δεν έκανε ο άσχετος, επίμονα λάθη σε μεγαλοφυείς θεωρίες, ενώ υπήρχαν οι ενδείξεις και έλειπαν οι αποδείξεις, άγνοια σε εύκολα ερωτήματα ενώ συγχρόνως γνώση για άλλα πολύ δύσκολα, απρόσμενη βεβαιότητα και αμφιβολία για κάποιες απόψεις, πράξεις από σύγχυση και επιπολαιότητα, να εκφράζεται μία άποψη σε αντίθεση με μία άλλη μας και τα λοιπά. **Αυτή η ατέλεια δεν μπορεί να εξηγηθεί μόνο από την άγνοια, την απειρία ή την ανοησία.**

Πολύ συχνά η σύγχυση είναι μεγάλη, γιατί κάπου όλοι έχουν ένα μέρος της αλήθειας, κάπου όλοι έχουν μία εμπειρία από την πραγματικότητα και κάπου όλοι δίκιο και άδικο στις σχέσεις τους, όπως και συνυπεύθυνοι για την τύχη τους μέσα στην κοινωνία. Χωρίς πολλή ανάλυση, πίσω απ' όλη αυτή την ποσότητα των διαφορετικών απόψεων, σκοπών, εμπειριών και τρόπων ζωής βρίσκεται κάτι το κοινό, η ίδια ατέλεια μέσα στη διάνοια. Αυτό είναι η (σκόπιμη ή απρόσεκτη) μεροληψία, δηλαδή η λήψη γνωστικών δεδομένων από ένα μικρό μέρος, η αυτο-επεξεργασία τους με τις δυνατότητες αυτού του μικρού μέρους των δεδομένων και η αποδοχή ή η βεβαιότητα για το αποτέλεσμα της επεξεργασίας. Διανοητική μεροληψία, η οποία αρχίζει από την πρώτη στιγμή της περιορισμένης ύπαρξής μας, από τις ίδιες τις αισθήσεις.

Όλοι γνωρίζουμε ότι ερχόμαστε στη ζωή με μεγάλη άγνοια, με απειρία, εξαρτημένοι και μιλάμε για την ατέλεια του ανθρώπου. Γι' αυτή την απλή διαπίστωση δεν αμφέβαλε κανένας με τη συνηθισμένη επίγνωση της δικής του ζωής. Χωρίς πιο πέρα ανάλυση και εξήγηση ελάχιστα καταλαβαίνουμε τη σημασία της ατέλειας και των συνεπειών της. Όπως δεν καταλαβαίνουμε

όταν μιλάμε επιπόλαια, λ.χ. για ένα ιστορικό γεγονός, το οποίο αναφέρουμε χωρίς να γνωρίζουμε τι έγινε τότε.

Πρέπει να καταλάβουμε, ότι δεν είναι μία άγνοια και μία εξάρτηση, χωρίς τα οποία πάλι θα ζούσαμε και θα ήμασταν οι ίδιοι. Δεν είναι μία άγνοια θεωρητική μέσα στη μνήμη και εξάρτηση μόνο για την επιβίωση, όπως είναι σε όλους. Είμαστε με την άγνοια και τους τρόπους «σύνδεσης», που χρειάζονται για να μπορούμε να είμαστε έτσι όπως μπορούμε εδώ και τώρα, για να αντιλαμβανόμαστε εξαναγκαστικά τέτοια πραγματικότητα έξω μας και σε σχέση με το μέσα μας. Ή, αν θέλετε αντιστρόφως, από την εξαναγκαστική γνώση της πιο κοντινής πραγματικότητας που μας επηρεάζει εδώ και τώρα λείπει αυτομάτως η εμπειρία και η γνώση για όλη την υπόλοιπη πραγματικότητα, που δεν μας επηρεάζει εδώ και τώρα, αλλά εκείνη συνδέεται με αυτήν που μας επηρεάζει. Με αυτά τα δεδομένα εμείς συνπροσδιορίζουμε την πιο πέρα εμπειρία μας, τις κινήσεις μας και την πορεία μας στη ζωή.

Επομένως, αν κάποιος επιδίωκε διαρκώς να διανοηθεί με «πολύ» λογική, δηλαδή διαρκώς με την αναμφίβολη γνώση, με συνέπεια, με λεπτομέρεια, χωρίς χρονικούς περιορισμούς και συνυπολογίζοντας όλη την πραγματικότητα, τότε δεν θα μπορούσε να επιβιώσει και θα δημιουργούσε προβλήματα σε λάθος χρόνο. Η ζωή μέσα σε τέτοιο πολύπλοκο και σκληρό περιβάλλον, έτσι όπως είναι περιορισμένη δεν μας θέλει τόσο «πολύ» λογικούς, αδιάφορους για τα αισθητά και ενδιαφερόμενους πιο πολύ για τα μακρινά μας!

Ο περιορισμός της υλικής και βιολογικής ύπαρξης στο χώρο και στο χρόνο συνδέεται άμεσα με τον περιορισμό της γνώσης (ή της διάνοιας), η οποία αρχίζει με τις αισθήσεις σαν γνώση εξωτερική. Αυτό είναι η πρωταρχική ατέλεια της ζωής με συνέπειες και ασυνέπειες... που οδηγούν στην εξωτερική δράση και της δίνουν κάποιο νόημα και δυνατότητες εξέλιξης. Δεν υπήρχε πιο εύστοχος και «προσγειωμένος» τρόπος για ν' αντιδράσω στον ανθρωποκεντρισμό, στον εγωκεντρισμό και στον αισθησιοκρατικό προσανατολισμό. Αυτή την ατέλεια με όλη τη σημασία της, δεν μπορεί να την αμφισβητήσει κανένας.

«Για να μπορεί μία έμβια ύπαρξη, ειδικά η ανθρώπινη, ν' αποδώσει υπέρ μεγάλη σημασία στις δυνατότητες μερικών πραγμάτων, σε μία τυχαία σχέση της μ' ένα πράγμα, μ' έναν άνθρωπο, με τις σχέσεις των άλλων, ν' αρκείται στη γνώση της για την ύπαρξη και τις δυνατότητες μερικών πραγμάτων τα οποία της χρησιμεύουν άμεσα, ν' αρκείται στην ύπαρξή της ανεξάρτητα από την ποιότητα και η διάρκειά της, πρέπει αντιθέτως να μην μπορεί ν' αποδώσει αρκετή σημασία στη δυνατότητά της να γνωρίζει, να μην αναζητάει την αρχή της ύπαρξης των πραγμάτων, τα όρια του χρόνου (...). Γενικά, πρέπει να διαμορφώνει τις δραστηριότητές της επηρεασμένη (ή παρασυρμένη) από το πιο άμεσο περιβάλλον της...» (σ. 346, 1996) από το οποίο δεν είναι ανεξάρτητη.

Δεν πρέπει να μας ακούγεται υπερβολικό, ότι η ζωή αντλεί το νόημα και την ιδιαιτερότητά της ανάμεσα στις άλλες ξεχωριστές, από τη διανοητική μεροληψία και τις συνέπειές της, εξ' αρχής με τις αισθήσεις. Θα ήταν ακατάληπτο αν συμπεραίναμε, ότι η ξεχωριστή ζωή μέσα στο Σύμπαν αρχίζει και δραστηριοποιείται χωρίς άγνοια και χωρίς τις συνέπειες του περιορισμού της. Αν δεν ήμασταν ατελείς τότε δεν θα ήμασταν «φυσιολογικοί». Άνθρωποι είμαστε, έχουμε ελαττώματα και κάνουμε λάθη, όπως το λέμε συνήθως. **Η ατέλεια είναι μόνιμη και διαρκώς ζούμε με κάποιο λάθος.** Οι σχέσεις και οι δραστηριότητες των πραγμάτων προϋποθέτουν να είναι περιορισμένα, να έχουν ελλείψεις, διαφορές και σαν έμβια να αντιλαμβάνονται περιορισμένα, ξανά με κάποιες διαφορές. Ωσπου τελικά με την ανθρώπινη ζωή να διαμορφώνονται πολλές εμπειρίες και με τη γνώση να γίνεται δυνατή η πολιτισμική εξέλιξη. Με μία λέξη προϋποθέτουν να είναι ατελή, «μεροληπτικά» και να διαθέτουν αισθήσεις που τα συνδέουν με το μικρό περιβάλλον τους.

ΗΘΙΚΗ, ΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΓΝΩΣΗ

ΟΙ ΑΙΣΘΗΣΕΙΣ ΕΙΝΑΙ ΤΡΟΠΟΙ ΤΗΣ ΝΟΗΣΗΣ

Στο ξεκίνημα των φιλοσοφικών προσπαθειών και εμπνεύσεών μου μελετούσα με την πιο μεγάλη προσοχή το κύριο φιλοσοφικό έργο του Άρθουρ Σοπενχάουερ. Μέσα στις σκέψεις μου τότε, ήταν να κάνω μια επιτυχημένη περίληψη όλης της φιλοσοφίας του και παράλληλα μία κριτική στις φιλοσοφικές απόψεις του, η οποία θα μου έδινε την αφορμή να παρουσιάσω τις δικές μου σκέψεις. Για να μπορέσω να κατανοήσω καλύτερα τη φιλοσοφική θεωρία του Σοπενχάουερ χρειάστηκε να μελετήσω έναν άλλο μεγάλο και γνωστό φιλόσοφο, τον οποίο ο Σοπενχάουερ θαύμαζε και στη γνωσιολογική θεωρία του οποίου βασίστηκε ολόκληρη η δική του κοσμοθεωρία. Μελέτησα με ενδιαφέρον την περίφημη "Κριτική του Καθαρού Λόγου" του Εμμανουήλ Καντ, αδιάφορος για τον τεράστιο όγκο του βιβλίου. Από το διάβασμα και την πνευματική προσπάθεια εκείνων των χρόνων μπόρεσα να αναπτύξω και να διαμορφώσω τις δικές μου απόψεις γύρω από τα ζητήματα για την αξιοπιστία και τη δυνατότητα της γνώσης.

Από την θεωρητική παρατήρηση των νοημάτων που εκφράζουν οι λέξεις και από την προσπάθεια να διακρίνω τις λεπτές διαφορές μέσα στο πλήθος των εννοιών που εκφράζουν τις ψυχικές και διανοητικές λειτουργίες, παρατήρησα και ξεχώρισα σαν καθοριστική μία σκέψη. Αυτή η σκέψη εξηγεί και κάνει κατανοητό το πώς συνδέεται η γνώση με την ζωή **και την ταυτότητά τους**, όταν η γνώση εννοηθεί γενικότερα, με πολλές μορφές ή τρόπους δημιουργίας της :

« Η αντίληψη πρέπει να αρχίζει από μίαν αφαίρεση που γίνεται μόνη της (απρόσεκτα, με βιολογικό τρόπο), γιατί αν όχι, τότε δε θα υπήρχαν μη αντιληπτά μέρη της πραγματικότητας. Αν ο προσδιορισμός της γινόταν μόνο από τα εξωτερικά πράγματα, τότε αυτή θα έπρεπε να μας δείχνει πολύ περισσότερα,*

αν όχι το σύνολό τους σ. 74 (...) Όταν ορίζουμε ότι η έννοια είναι μία αφηρημένη παράσταση ή αντίληψη, τότε την εννοούμε αρνητικά, με συνέπεια να την αντιπαραθέτουμε με εκείνες και ακόμα να τη θεωρούμε λιγότερο τέλεια. Ενώ, η ίδια η αντίληψη είναι αποσπασματική και αφηρημένη γνώση της πραγματικότητας και δεν μας δείχνει τα πράγματα όπως ακριβώς είναι μόνα τους (ή με όλες τις σχέσεις τους σ. 78) (...)

Η αισθητικότητα και η νοητικότητα δεν είναι δύο αντίθετες δυνατότητες και η μία δεν μπορεί να υπάρχει χωρίς την άλλη σ. 80. (...) Τα αισθήματα – όπως λ.χ. ένα χρώμα – είναι τόσο αφηρημένα και τόσο παραμορφωτικά, όσο μπορεί να είναι μία έννοια του λόγου σ. 81. (...) Η αντίληψη είναι περιορισμένη και αποσπασματική γνώση της πραγματικότητας, όπως οι έννοιες του λόγου και αρχίζει από μία εσωδιανοητική αφαίρεση. Η παράνοια αρχίζει άμεσα από τις αντιλήψεις, όπως και η ορθή εννόηση, από τις οποίες αφαιρούνται αναγκαία κάποια γνωρίσματα των πραγμάτων σ. 81. (...) Αν η αφαιρετική δυνατότητα ονομάζεται διάνοια ή είναι μία διανοητική δραστηριότητα, τότε το ίδιο πρέπει να ονομαστεί και η δυνατότητα της αντίληψης σ. 82. (...) Η ίδια η αντίληψη είναι ένα είδος εννόησης δημιουργημένη έμμεσα από τα εξωτερικά πράγματα σ. 83. (...) Η γνώση μας έχει αρχίσει με το πρώτο αίσθημά μας, πριν να το διανοηθούμε και πριν αναρωτηθούμε αν έχουμε τη δυνατότά της». Η διαφορά ανάμεσα στην αισθητικότητα και στη νοητικότητα είναι στον τρόπο που δραστηριοποιείται η διάνοια. Με την πρώτη δραστηριοποιείται έμμεσα, από έξω, ενώ με την άλλη άμεσα, από το έσω. σ. 83.

Η παραπάνω διαπίστωση της σχέσης της διάνοιας με τις αισθήσεις και συνεπώς της ταυτότητάς της με το σύνολο του λεγόμενου εσωτερικού κόσμου είναι τεράστιας σημασίας. Είναι παρόμοια με εκείνη που έγινε στο χώρο της Φυσικής, όταν ο Maxwell εξήγησε πως το φως είναι μόνο ένα μικρό μέρος της ηλεκτρομαγνητικής ακτινοβολίας. Είναι παρόμοια και με την άλλη που έκανε αργότερα ο Einstein, όταν έδειχνε πως η ύλη και η ενέργεια είναι ανταλλάξιμες σαν μία και η ίδια ουσία.

ΣΗΜΑΔΙΑ ΕΓΩΚΕΝΤΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΠΟΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

Αυτό που ξεχωρίζει τον άνθρωπο από το ζώο και του δίνει περισσότερες δυνατότητες να επιβάλλει τη θέλησή του και να καθορίζει αυτός ο ίδιος την πορεία του στη ζωή είναι η διατήρηση της εμπειρίας, η επεξεργασία της και η γνώση. Χωρίς αυτήν την εσωτερική δυνατότητα θα ήταν αδύνατο να είναι άνθρωπος, όπως και αν ήταν οι βιολογικές προδιαγραφές του. Η σημασία αυτής της εσωτερικής δυνατότητας αναγνωρίζεται με κάποιο έμμεσο και επιπόλαιο τρόπο. Γι' αυτό δεν αρέσει σε κανέναν να του αμφισβητούν τη διανοητική αποτελεσματικότητα, την ορθότητα των απόψεών του και την αξιοπιστία. Ο εγωισμός πληγώνεται όταν αυτή η αμφισβήτηση γίνεται άμεσα ή έμμεσα στις καθημερινές σχέσεις μας με τους άλλους ανθρώπους. Κα-

θημερινά γίνονται από τις πιο απλές παρεξηγήσεις έως και τα πιο απρόβλεπτα φονικά για ασήμαντους λόγους.

Πίσω από αυτά τα δυσάρεστα φαινόμενα των ανθρώπινων σχέσεων, που μας αποκαλύπτονται με διαφορετικούς τρόπους και λόγους, βρίσκεται η ίδια απειλή, η ίδια ευθιξία, ο ίδιος φόβος, η ίδια επιθυμία. Η επιθυμία του ανθρώπου να είναι ο κύριος της ζωής του, να αυτο-καθορίζει την πορεία του και να μην είναι όμηρος της τύχης. Αυτό δεν μπορεί να το επιτύχει χωρίς εμπειρία, χωρίς γνώση και έξυπνες κινήσεις, εκτός μόνο για λίγο σαν τα άλλα ζώα, με βίαιο τρόπο ή με το φόβο. Αυτό το γνωρίζει, προσέχει και αυτοσυγκρατείται... όχι πάντοτε επιτυχώς και αρκετά.

Εφόσον, λοιπόν, οι άνθρωποι θέλουν να είναι «έξυπνοι» και προσβάλλονται όταν τους αμφισβητούμε την επίγνωση του εαυτού τους και της πραγματικότητας, θα ήταν σκόπιμο να αποφεύγουμε να τους προκαλούμε και να τους αμφισβητούμε. Όταν, όμως, διαπιστώνουμε φαινόμενα συμπεριφοράς, νοοτροπία και απόψεις για σημαντικά ζητήματα σε καθαρή αντίθεση με την κοινή πραγματικότητα, την οποία δεν μπορούν να αποφύγουν, στην οποία βασίζονται για να μπορέσουν να ζήσουν και να ευτυχίσουν και την οποία επικαλούνται για να αποδείξουν τη λογική τους, τότε γιατί να απαγορεύεται να αποκαλύπτουμε τη δυσάρεστη αλήθεια; Γιατί θα προσβληθούν και θα θυμώσουν, όταν τους αποκαλέσουμε επιπόλαιους, ανόητους, μωρόμυαλους, ζώα με μνήμη, σκοταδιστές, παρανοϊκούς, βλαμμένους, χαμένους και όλο το σχετικό λεξιλόγιο;

«Έλλειψη θέλησης για φιλοσοφικές αναζητήσεις, αποπροσανατολισμός με την κατάχρηση της γλώσσας και της διάνοιας, εγωκεντρισμός, συνείδηση περιορισμένη στα πιο άμεσα αντιληπτά, έλλειψη συνειδητής αυτενέργειας για την εσωτερική εξέλιξη, διαστρεβλωμένη γνώση για τον εαυτό τους, για τον άνθρωπο, ευρύτερα για την κοινή πραγματικότητα, όλα αυτά γενικά, πηγαίνουν στο ίδιο πακέτο. (...) Ποιο είναι το νόημα της καλοσύνης και της δικαιοσύνης και πώς είναι δυνατό να εκδηλώνονται χωρίς παρεκτροπές, όταν υπάρχει τέτοια άγνοια και αποπροσανατολισμός, τέτοια παράνοια;» (1 ΙΑΝ. 1994)

Το κακό δεν είναι η επιθυμία και ο στόχος του ανθρώπου να ξεπεράσει τα μειονεκτικά του αισθήματα και να γίνει σημαντικός στον κόσμο. Το κακό είναι να σχηματίζει λάθος άποψη για τα πράγματα, για τη θέση του στον κόσμο, για τον προορισμό της ζωής και τελικά να έχει πλάνη για τον εαυτό του. Με άμεση συνέπεια, ο άνθρωπος να προσπαθεί να γίνει κάτι που δεν είναι τόσο σημαντικό και τόσο απαραίτητο, όπως το φαντάζεται και το κακό να γίνεται πιο μεγάλο, αφού οι επιδιώξεις του απαιτούν να ζημιώσει τους άλλους, προκαλούν τη καταστροφή και τελικά το κακό επιστρέφει πίσω στον ίδιο και στα αγαπημένα του πρόσωπα.

Μερικές από τις καθοριστικές αλήθειες για το νόημα της ζωής είναι απίστευτα απλές και μπορεί να τις σκεφτεί οποιοσδήποτε άνθρωπος. Φαίνονται ιδιαίτερα απλές για να θεωρηθούν σωστές και σημαντικές.

Το κυριότερο, δεν ευνοούν τις θεωρίες και τα φανταστικά σενάρια των εγωκεντρικών μορφών ζωής !

Από τις πρώτες αντιδράσεις ενός ανθρώπου, όταν αμφισβητήσουμε την αξιοπιστία του και όταν του μιλήσουμε για τα λάθη και τις παραλήψεις που έκανε και για την κακή συμπεριφορά του, είναι να παρατηρήσει επίσης λάθη σε εμάς ή να τα εφεύρει και να τα υποψιαστεί. Αυτός είναι ένας συνηθισμένος τρόπος αντίδρασης, από τους πρώτους που σκέφτεται ένας άνθρωπος, από την παιδική ηλικία ακόμα και έτσι επιτυγχάνει το θόλωμα και τη σύγχυση στη σκέψη, όπως η σουπιά θολώνει τα νερά για να ξεφύγει.

Πραγματικά είναι σχεδόν αδύνατο να πείσουμε κάποιον και να του περάσουμε την άποψή μας για τις επιλογές του, ιδιαίτερα όταν εκφραστούμε επιθετικά ή όταν ο άλλος αντιληφθεί ότι προσπαθούμε να του ακυρώσουμε αυτά που πιστεύει για επιτυχίες του ή όταν αντιληφθεί εμπόδια στον τρόπο ζωής του και ανεπιθύμητες αλλαγές. Ίσως θα χρειαστεί να φανούμε με τις καλύτερες προθέσεις και πείσουμε για τα άμεσα οφέλη ή κέρδη που θα αποκομίσει -αν γίνεται να τον χρηματίσουμε- προκειμένου να μας ακούσει χωρίς να αντιδράσει και, πάλι, θα το σκεφτεί αν θα συμφωνήσει, αν θα συζητήσει περισσότερο και αν θα αποφασίσει ειλικρινά να σκεφτεί περισσότερο. Ο έμπειρος απατεώνας γνωρίζει καλύτερα απ' όλους την εγωκεντρική ψυχολογία του ανθρώπου και όποιος δεν τη γνωρίζει καλά, ας δοκιμάσει να εξαπατήσει πρόσωπο με πρόσωπο έναν άλλο άνθρωπο... Το πρώτο που θα παρατηρήσει είναι, ότι χρειάζεται να κερδίσει την εμπιστοσύνη και την θετική εντύπωση και ότι αυτό δεν γίνεται πληγώνοντας και ανησυχώντας την ψυχή του άλλου, αλλά αντιθέτως καλλιεργώντας την αισιοδοξία και καθησυχάζοντάς τον.

Όταν λοιπόν, αμφισβητήσουμε ευθέως την αξιοπιστία και τη λογική του άλλου ανθρώπου, τότε εκείνος θα κάνει επίσης το ίδιο σε εμάς και κανένας δεν πρόκειται να πείσει τον άλλο ή να παραδεχτεί το λάθος του. Αυτό το αδιέξοδο στη συζήτηση, η ανταλλαγή εύστοχων παρατηρήσεων που κάνει ο ένας για τον άλλο πολύ έξυπνα και η πολυλογία δεν αποδεικνύουν ότι δεν υπάρχουν απαντήσεις σε ορισμένα ζητήματα ή ότι κανένας από τους δύο δεν έχει δίκιο. Συνήθως αποδεικνύεται, ότι δύο άνθρωποι μιλούν με άγνοια για ορισμένα ζητήματα, ότι η συζήτηση δεν γίνεται με κοινό στόχο αυτοί να καταλήξουν σε συμπεράσματα, ότι αυτοί συζητούν για να πείσουν ο ένας τον άλλο, ενώ έχουν διαμορφώσει πρόχειρα τις απόψεις τους και είναι βέβαιοι χωρίς να έχουν ερευνήσει και χωρίς να έχουν εξαντλήσει το ζήτημα, μέχρι του αντίθετου σημείου να προκαλέσουν ταραχή ο ένας στη σκέψη του άλλου. Αλλά και στην περίπτωση, όπου ένας κάνει τις πιο πολλές εύστοχες παρατηρήσεις, προσέχει τις εκφράσεις του και γνωρίζει καλύτερα τα ζητήματα και ορισμένες απαντήσεις, αυτό δεν είναι αρκετό για να ακουστεί η φωνή του και για να αναγνωριστούν οι σωστές παρατηρήσεις και απόψεις του, έτσι γρήγορα. Θα χρειαστεί πρώτα η ψυχική ηρεμία του συνομιλητή και η δική του προσπάθεια να ερευνήσει και να σκεφτεί απροκατάληπτα. Δηλαδή κάτι που είναι σπάνιο για έναν άνθρωπο, όπως τον γνωρίζουμε μέ-

χρι σήμερα, αφού ένας τέτοιος άνθρωπος θα ήταν επιστήμονας στην καθημερινή ζωή του.

Από νεαρή ηλικία επιχείρησα να συγκεντρώσω και να συνοψίσω τις παρατηρήσεις, που αποκαλύπτουν τις βολικές, εγωκεντρικές και ανθρωποκεντρικές απόψεις και τις πιο μεγάλες αντιθέσεις του ανθρώπου με την πραγματικότητα. Η εκφραστική ανωριμότητα, η απειρία και το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο δεν ήταν εμπόδιο στη φιλοσοφική προσπάθεια να κατανοηθεί η πραγματικότητα. Τελείως αντίθετα, η απουσία ωριμότητας, πείρας και μόρφωσης άφησε καθαρούς τους ορίζοντες της νόησης για να προχωρήσει η σκέψη, όπως ο καθαρός ουρανός αφήνει να κοιτάξουμε πιο μακριά.

«Ανέκαθεν, η πλειονότητα των ανθρώπων, παρασυρμένοι μέσα στη δίνη των αισθήσεων, δεν είχαν τη διανοητική ευφυΐα να ανακαλύψουν την ηθική αρχή της συμπεριφοράς τους, τουλάχιστον σε δέκα απλούστατες αλήθειες.

Ότι η ζωή και τα έργα μας δεν είναι αιώνια και δε γνωρίζουμε πότε θα πεθάνουμε.

Ότι δεν είμαστε η μόνη, η επαρκής αιτία των δραστηριοτήτων μας.

Ότι η πραγματικότητα δεν είναι ποτέ μόνο αυτή που αντιλαμβανόμαστε.

Η φυσική και η κοινωνική πραγματικότητα που μας περιβάλλει αλλάζει είτε το θέλουμε είτε δεν το θέλουμε και δεν μπορεί να μην αλλάξει.

Ότι αγνοούμε έναν επαρκή λόγο για τον οποίο θα θέλαμε εκ των υστέρων να υπάρχουμε.

Ότι τίποτε δεν έχει σημασία ανεξάρτητα από την ποιότητα του εσωτερικού κόσμου μας.

Ότι ο λόγος είναι η είσοδος για την άμεση διαμόρφωσή του και την κυριαρχία του.

Ότι η χαρά, από μόνη της, μας παρασύρει γιατί είναι δική μας, όχι ενός άλλου, ότι δεν είναι αρκετός λόγος για να υπάρχουμε και ότι το ευχάριστο δεν είναι πάντοτε ωφέλιμο.

Ότι αν είχαμε ένα διαφορετικό εαυτό τότε ξανά θα υπήρχαμε σα θεοί, ακόμα και αν ήταν από εκείνους τους γνωστούς, οι οποίοι τώρα δε μας αρέσουν.

Ότι αυτοί που θα ήμασταν και αυτά που θα κάναμε σε άλλο χρόνο και τόπο, με άλλες δυνατότητες, είναι οι άλλοι.

Ότι η άγνοια της άγνοιάς μας γι' αυτές τις αλήθειες είναι αιτία για να ζούμε αποπροσανατολισμένοι (και παραδομένοι στην τύχη).»⁶

Ορίστε απλές βασικές απόψεις, οι οποίες σχετίζονται άμεσα και προκαθοριστικά με την Ηθική, αλλά υποβαθμίστηκαν ή απαντήθηκαν επιτόλαια από τους διάσημους "θεανθρώπους" της αρχαιότητας, λόγω έλλειψης φιλοσοφικής παιδείας, προκαταλήψεων και αμάθειας της εποχής εκείνης. Είχα αρχίσει να ξεκαθαρίζω, να συγκεντρώνω και να συνοψίζω εύστοχα τις από-

⁶ Όπως διατυπώθηκαν με σημείωση 1 IAN. 1994

ψεις μου για τον άνθρωπο και το νόημα της ζωής, αν και ακόμα έκανα μερικά ανεπίτρεπτα ορθογραφικά λάθη.

Τα γνωρίσματα του εγωκεντρικού και παραπλανημένου ανθρώπου επιχειρούσα να τα συνοψίσω με περισσότερες λεπτομέρειες και παρακινδυνευμένα από την εμπειρία, προς το τέλος της προσπάθειας να διατυπώσω και να δημοσιοποιήσω τις φιλοσοφικές σκέψεις μου:

« Δε διανοείται τις αιτίες των πραγμάτων, των σχέσεών τους, τις δυνατότητες που θα πραγματοποιούσαν ή όχι υπό άλλους όρους και την ευρύτερη ποιότητά τους πέρα από τις μεμονωμένες στιγμές συμπεριφοράς και αντίληψης.

Δεν είναι προνοητικός, στέκεται στις πιο άμεσες συνέπειες και βασίζεται στα πιο άμεσα αντιληπτά.

Γενικεύει εύκολα τις διαπιστώσεις του και εξηγεί βασισμένος στη συνήθεια της εμπειρίας του.

Δε βλέπει τη δυνατότητα ν' αλλάζουν τα πράγματα με ποιοτικούς και «αθόρυβους» τρόπους και πιστεύει στην ισχύ της ποσότητας.

Δεν βλέπει τα θετικά στα προβλήματα και πώς το δυσάρεστο μπορεί να οδηγήσει στο ευχάριστο και αντιστρόφως.

Θεωρεί δεδομένο ότι θ' αξιοποιήσει τις δυνατότητες του χρήματος και ότι θα γίνει αρκετά ευτυχισμένος, αρκεί να το αποκτήσει.

Περιορίζεται στην ομορφιά όσων πραγμάτων εξυπηρετούν τη διατήρησή του και την εξύψωσή του στους άλλους. Στα ενδύματα, στη διακόσμηση του χώρου και του σώματος, στον έρωτα.

Αναμένει να αισθανθεί για να επηρεαστεί η διάθεση και η άποψή του, ακόμα και όταν γνωρίζει ότι αυτό θα γίνει.

Μακριά από τους άλλους ανθρώπους αισθάνεται μόνος, ανήσυχος, δεν έχει τι να κάνει ή να διανοηθεί και σε μερικές περιπτώσεις δεν μπορεί μακριά τους ούτε για λίγη ώρα.

Εξηγεί τις δικές του ατέλειες, τα προβλήματά του και τις δυσκολίες του με τις πράξεις ορισμένων άλλων, με σκοτεινές υπάρξεις, με πολιτικές και οικονομικές αιτίες, γενικά είναι ανεύθυνος, δεν παραδέχεται εύκολα τα λάθη του και είναι ευπρόσβλητος.

Επιθυμεί όσο τίποτε άλλο να διασκεδάσει, δηλ. να σκεδάσει την προσοχή και τη λογική του, ν' απορροφάται από τις σωματικές ηδονές, να βρίσκεται σ' ένα περιβάλλον που δημιουργεί αυταπάτες για τη ζωή του, να συμπεριφέρεται απεριόριστα και επαναπαυμένος με την ανοχή των άλλων και να πιστεύει σε μία αλλαγή στη συνηθισμένη ζωή του, μέσα από την έλλειψη ορίων στη συμπεριφορά και από την τύχη.

Με τους φίλους συζητάει μόνο για τις σχέσεις του με ορισμένους άλλους ανθρώπους, για τα προβλήματά του, για τη ζωή των άλλων, συνήθως με σκοπό να τους μειώσει, να επιδείξει τις δικές του δυνατότητες και για να βρει ηθική υποστήριξη.

Δε χάνει ευκαιρία να μειώσει συνολικά τους άλλους από μεμονωμένες πράξεις και λεπτομέρειες της ζωής τους. δεν αναγνωρίζει την αναγκαιότητα της ύπαρξης των λαθών, των κακών και ευρύτερα των ατελειών στη φύση,

στην κοινωνία και στη ζωή μας, βγάζει συμπεράσματα για τους άλλους με πρότυπο τη δική του ζωή.

Αναμένει αντάλλαγμα για μία σχετική αξία ή δυνατότητά του, χωρίς να υπολογίζει ότι η πορεία του στη ζωή και η ποιότητά της καθορίζονται από την ύπαρξή του συνολικά σαν άνθρωπου, όχι μεμονωμένα σαν αθλητή, επιστήμονα, συνεπή πολίτη, αγωνιστή, πλούσιου κτλ.

Αξιώνει από τους άλλους και από την κοινωνία να τον εξυπηρετήσουν και να τον βοηθήσουν, συχνά με δικαιολογία μία δική του προσφορά και συμβολή στο κοινωνικό γίγνεσθαι, ενώ όταν έπραττε όπως έπραττε και αποφάσιζε σε ποιο δρόμο θα βάλει τη ζωή του δε διανοήθηκε τις δυνατές συνέπειες αυτών των πράξεών του, τις δυσκολίες, τις ελλείψεις στη γνώση του και βασιζόταν σε πράγματα σχετικά, ασταθή και στην τύχη». (ΣΥΝ. ΔΙΑΤ. 1996)

<●> Όπως ο "αφιλοσόφητος" άνθρωπος συμπεριφέρεται με μία επιπόλαια φιλοσοφία και με πολλές αυταπάτες, αντιστοίχως ο "καλός" άνθρωπος ασυναίσθητα γίνεται ο πιο κακός, χωρίς να έχει αυτή την πρόθεση και χωρίς επίγνωση!

>>> Αφού, η τρομερή επιπολαιότητα του ανθρώπου, οι αυταπάτες του και η ανόητη συμπεριφορά δεν μπορούν να διωχθούν ποινικά και πρέπει να τα ανεχόμαστε, η καταγραφή των ιδιαίτερων περιπτώσεων από τη βλακεία του ανθρώπου ας αποτελέσει μία καταγγελία των σκεπτόμενων, των συγκρατημένων και των αδικημένων προς τον ιστορικό του μακρινού μέλλοντος!

ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΡΩΤΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΙΑ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΗΘΙΚΗ ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟ ΡΟΛΟ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ

Προς το τέλος του 1993, για μια ακόμα φορά επιχείρησα να διατυπώσω ενιαία το σύνολο των απόψεων μου για τα κεντρικά ζητήματα της φιλοσοφίας: Ιδιαίτερα για τα ζητήματα τι είναι γνώση και αλήθεια, από τι ουσία είναι τα πράγματα και αν το σύνολο του κόσμου έχει μια αρχή, για τον προορισμό της ζωής και τη σχέση του πνεύματος με την ανθρώπινη συμπεριφορά. Ήταν μια από τις ενδιάμεσες χειρόγραφες φάσεις του βιβλίου, που μερικά χρόνια αργότερα στάλθηκε για έκδοση με τον τίτλο "Η Θεολογία της Επιστήμης". Ο τίτλος τότε ήταν ακόμα "Η αξία της Γνώσης και η Γνώση της Αξίας", αλλά η σειρά των σκέψεων και οι απόψεις ήταν σχεδόν έτσι όπως δημοσιεύτηκαν αργότερα. Είναι εντυπωσιακό και χρειάζεται να δοθούν εξηγήσεις, ότι όλα αυτά τα χρόνια απέφευγα να μελετήσω την αρχαία Ελληνική φιλοσοφία. Είχα ξεκινήσει να γνωρίζω τη Φιλοσοφία κάπως ανάποδα. Είχα επίγνωση για την πολύτιμη προσφορά των αρχαίων Ελλήνων φιλοσόφων και γι' αυτό σκόπευα να γνωρίσω καλύτερα τη σκέψη τους σε επόμενα χρόνια, με ηρεμία και με απίεστα χρονικά περιθώρια. Από τη φιλοσο-

φία του Σοπερχάουερ είχα αποδεσμευτεί και η αναφορά μου στη φιλοσοφία του γινόταν συγκρατημένα για να μη φαίνεται η ιδιαίτερη σχέση που είχα στο παρελθόν. Μέσα από την ανάγνωση πολλών άλλων φιλοσοφικών έργων και με περισσότερη πληροφόρηση για την εποχή που εκείνος έζησε, η υπερβολική εκτίμησή μου για την πρωτοτυπία του φιλοσοφικού έργου του λίγο ελαττώθηκε. Σε εκείνη την χειρόγραφο διατύπωση βρήκα μια σελίδα στην οποία με ελάχιστες σειρές -αν και με κάπως ανώριμη έκφραση- είχα ξεχωρίσει καθαρά τις πιο σημαντικές παρατηρήσεις για την ανάπτυξη των ζητημάτων μιας παγκόσμιας Ηθικής. Μιας Ηθικής που θεμελιώνεται στο πνεύμα με παρατηρήσεις για τη σύνδεση της σκέψης με τη ψυχολογία και τη συμπεριφορά. Από την αρχή της προσπάθειας να αναπτύξω αυτές τις σκέψεις αντιμετώπιζα μια αξεπέραστη δυσκολία. Ήταν από τα ζητήματα με τα οποία επιθυμούσα να αντιδράσω στον υλιστικό και "εχθρόσοφο" τρόπο ζωής και να το επιτύχω έτσι όπως κανένας δεν θα μπορούσε να αμφισβητήσει. Γι' αυτό αναζητούσα τη σύνδεση των ηθικών ζητημάτων από τέσσερις τουλάχιστον "διαστάσεις":

- Συγκέντρωνα προσωπικές παρατηρήσεις εγωισμού και ανοησίας από την καθημερινή ζωή.
- Από τις κοσμολογικές σκέψεις προσπαθούσα να εξάγω σαν συνέπεια την ανοησία για το νόημα της περιορισμένης ζωής σε αντίθεση με την ανωτερότητα ενός παγκόσμιου πνεύματος χωρίς εξωτερική δράση.
- Από τις σκέψεις για τη χρησιμότητα της γνώσης στη ζωή, πάλι παρατηρούσα την προοπτική της γνώσης για την εξαπάτηση, για την φλυαρία και για την άσκοπη δράση.
- Από τις σκέψεις απ' ευθείας για το νόημα της ζωής, πάλι έβρισκα κενά γνώσης και την ανάγκη για έναν τελικό σκοπό, πέρα από την πραγματοποίηση όλων των άλλων επιθυμιών.

"Ο κεντρικός συλλογισμός που εξελίσσεται από όλους αυτούς τους φιλοσοφικούς στοχασμούς, ορισμένες από τις βασικές θεωρητικές θέσεις, που συνδέονται πιο άμεσα και εκφράζουν αφηρημένα το σύνολο των στοχασμών, περιέχει την αρχή μιας νέας διαχρονικής ηθικής, που αναδεικνύει όλη τη σημασία της φιλοσοφικής διάθεσης και της κυριαρχίας της διανοητικής δραστηριότητας.

Δείξαμε τη χρησιμότητα του λόγου στη διαμόρφωση όλου του εσωτερικού κόσμου μας.

Ότι η διανοητική δραστηριότητα επηρεάζει άμεσα όλες τις δραστηριότητές μας, εσωτερικές και εξωτερικές, όπως και αυτή επηρεάζεται από εξωδιανοητικές επιδράσεις.

Ότι η γνώση της αλήθειας δεν αρκεί για την ανακάλυψη ορισμένων άλλων, ούτε για την αξιοποίηση της ζωής και ότι αντίθετα μας κάνει παρανοϊκούς.

Ότι πρέπει να κυριαρχήσουμε τη γνώση και να γνωρίσουμε την άγνοιά μας.

Ότι η κυριαρχία και η αξιοποίηση της γνώσης μας είναι η φιλοσοφική δραστηριότητα, που δεν είναι μόνο θεωρητική-άμεση αναζήτηση, αλλά ευρύτερα πολλές άλλες δραστηριότητες.

Ότι η έλλειψη φιλοσοφικής δραστηριότητας, η ακυρίαρχη διανοητική δραστηριότητα, η παράνοια, επηρεάζει την ποιότητα της θέλησης και των διαθέσεών μας, με άμεση συνέπεια να είμαστε εγωκεντρικοί και να ζούμε αποπροσανατολισμένοι.

Ότι ο εγωκεντρισμός είναι αντίθετος στην αξιοποίηση της ζωής, η οποία δεν έχει σημασία χωρίς την ύπαρξη ή την εξέλιξη του εσωτερικού κόσμου μας. Η τελευταία γίνεται με τις δραστηριότητες εκείνες που μας προσανατολίζουν και διασπούν την πρόθεση του εγωκεντρισμού.

Ότι η αξιοποίηση του εξωτερικού κόσμου δεν μπορεί να γίνει ανεξάρτητα από την ποιότητα του εσωτερικού μας κόσμου.

*Είναι δυνατή η δημιουργία μιας προνοητικής ηθικολογίας, πριν ακόμα να γνωρίσουμε αν υπάρχει ένας επαρκής σκοπός. Στη συνέχεια διαμορφώνεται μια έννοια της και μαζί με το γνωσιολογικό μέρος που ακολουθεί, αποτελεί μια προθεολογική εισαγωγή στις γενικές αρχές της επιστημονικής Θεολογίας.
(...)*

Η εξέλιξη της προνοητικής ηθικολογίας, μπορεί να πραγματοποιηθεί σταθερά προσδιορισμένα, με κοπιαστική εργασία, ακολουθώντας τις επόμενες γνωστές διευθύνσεις:

Πρώτο. Να δείξουμε τη χρησιμότητα του λόγου και ευρύτερα της γνώσης, στη διαμόρφωση του εσωτερικού κόσμου μας. Πως τον διαμορφώνει και πως επηρεάζει τις εξωτερικές μας δραστηριότητες, από την πρώτη αντίληψη, που είναι η αρχή της εμπειρίας.

Δεύτερο. Πως η γνώση της αλήθειας και η ποσότητα της εμπειρίας δεν αρκούν για την ανακάλυψη ορισμένων απαντήσεων, ούτε για την αξιοποίηση της ζωής. Αντιθέτως πως μας κάνει παρανοϊκούς.

Τρίτο. Πως για να αξιοποιήσουμε τη ζωή μας πρέπει να κυριαρχήσουμε τη γνώση και ευρύτερα τη διανοητική δραστηριότητα.

Τέταρτο. Πως η ακυρίαρχη διανοητική δραστηριότητα ή η παράνοια σε σχέση με τις υπόλοιπες δραστηριότητές μας δημιουργεί άμεσα τον εγωκεντρισμό και τον αποπροσανατολισμό, από τη γέννηση ως το θάνατο.

Πέμπτο. Πως εξαρτάται η ποιότητα και η εξέλιξη του εσωτερικού κόσμου μας, από τις δυνατότητες και τους επηρεασμούς του εξωτερικού κόσμου. Τη σημασία της ύπαρξης των διαφορών στα πράγματα, των ασταθών επιδράσεων, σε σχέση με τον εσωτερικό κόσμο μας και με τις δραστηριότητές μας.

Έκτο. Τη σημασία που έχει η έννοια της αξιοποίησης της ζωής, ως άμεση εξέλιξη του εσωτερικού κόσμου. Περιγραφή των τρόπων με τους οποίους είναι δυνατό να αποτραπούν οι εγωκεντρικές δραστηριότητες ή να εξελιχθεί πιο άμεσα ο εσωτερικός κόσμος, ειδικά με τη διανοητική κυριαρχία, στη βάση της εμπειρίας.

Η προνοητική ηθικολογία τελειώνει εκεί που αρχίζει η κοσμολογία. Μετά, η ηθικολογία αρχίζει ή συνεχίζει να εξελίσσεται ως επιστήμη στη βάση μιας κοσμολογίας, σαν συνέπιά της".

Όπως οι αρχηγοί των ένοπλων δυνάμεων ή οι υπεύθυνοι σε δημόσιες θέσεις καταστρώνουν σχέδια για να αντιμετωπίσουν έκτακτες καταστάσεις,

έτσι ένας ακαλλιέργητος νέος, σαν φυλακισμένος μέσα στο σπίτι του, σχεδίαζε τις δράσεις του πνεύματος για να ξεφύγει ο άνθρωπος από τη ψυχολογία του ζώου της ζούγκλας. Διατύπωνε σκέψεις με παρατηρήσεις από τη δική του ζωή. Δεν συνέχιζε την προσπάθεια κάποιου άλλου. Δεν ακολουθούσε τις οδηγίες και τις συμβουλές κάποιου δασκάλου, αν και επιθυμούσε μια τέτοια βοήθεια. Και γι' αυτό ήταν προσεκτικός στις απόψεις του και δεν βασιζόταν σε απόψεις και σε φράσεις για τις οποίες οι φιλόσοφοι διαφωνούσαν. Δεν χρησιμοποιούσε την έννοια του Θεού, ενώ ξεχωριστά σε άλλες σελίδες συγκέντρωνε ορισμένες παρατηρήσεις και ανέπτυξε τις απόψεις για την απόδειξη της ύπαρξης του Θεού. Δεν χρησιμοποιούσε ούτε τη δική του έννοια για ένα παγκόσμιο πνεύμα για να συγκαλύψει την έννοια του Θεού. Άκουγε πολλές πολιτικές συζητήσεις, αλλά δεν έβρισκε πώς εκείνα τα ζητήματα έπρεπε να συνδεθούν με την Ηθική, όταν ακόμα αμφισβητούμε το νόημα της ζωής, τη δυνατότητα ευτυχίας και τις "προδιαγραφές" του κόσμου. Θαύμαζε αγωνιστές και δραστήρια πρόσωπα, θα ήθελε να έχει ένα σημαντικό ρόλο μέσα στην κοινωνία, αλλά ο ίδιος το απαγόρευε στον εαυτό του. Θα ήθελε να γράψει πιο όμορφα, με τη δύναμη της λογοτεχνίας, αλλά ζήλευε την αξιοπιστία των μαθηματικών. Αντί να εκφράζεται με πιο πλούσιο λεξιλόγιο, αντιθέτως προσπαθούσε να επαναλάβει τις πιο συνηθισμένες λέξεις. Δεν ήταν ο πιο άκακος και άδολος και ήταν άνθρωπος εκδικητικός. Όμως, αυτός είχε αντιληφθεί, όπως και άλλοι φιλόσοφοι, ότι η Ηθική είναι επιστήμη και όχι προσωπικές επιθυμίες. Και αφού έβλεπε με τα μάτια του, πώς μόνο με τη σκέψη, χωρίς υψηλό μορφωτικό επίπεδο και χωρίς αντιγραφή, το ανθρώπινο πνεύμα μπορούσε να σχηματίζει απόψεις για όλο το Σύμπαν και να ερευνά δημιουργικά και να αποφεύγει πολλά λάθη των πιο διαβασμένων, αυτός εκτίμησε γρήγορα, ότι η Ηθική είναι κάτι ανώτερο από τους απλούς κανόνες για τη συμπεριφορά. Εκτίμησε ότι η Ηθική είναι η βάση για την ανάπτυξη όλων των επιστημών. Η αξιοπιστία στη γνώση δεν ήταν γι' αυτόν αρκετό σημάδι για να χαρακτηρίσει τη γνώση απαραίτητη και εφαρμόσιμη. Οι εντυπωσιακές ανακαλύψεις των σύγχρονων ερευνητών και η τεχνολογία που έχει ξεπεράσει τη φαντασία δεν τον μετακίνησαν από αυτή την εκτίμηση για τον πρωταγωνιστικό ρόλο μιας Ηθικής με πνευματική αναζήτηση.

Τελικά, οι διαπιστώσεις που αποκαλύπτουν τη μονομέρεια, τον εγωκεντρισμό και τον αισθησιοκρατικό προσανατολισμό είναι τόσο εύκολες, που μπορεί ο καθένας να τις βρει στη μικρή εμπειρία του και από τη συνήθεια να αδιαφορήσει για την τεράστια σημασία τους. Είναι τόσο εύστοχες και αποκαλυπτικές, που δεν υπάρχει ασφαλές καταφύγιο για να κρυφτούμε από την αλήθεια τους. Το μόνο που μπορούμε να επιτύχουμε είναι να περιορίσουμε τη σημασία τους για την καθημερινή ζωή και συνήθως, τότε γίνεται η επίκληση της ανάγκης του ανθρώπου να πράξει και να διανοηθεί αισθησιοκρατικά για να επιβιώσει στο φυσικό και το κοινωνικό περιβάλλον του.

Όμως, αυτή η αναγκαιότητα, το τελευταίο καταφύγιο της εγωκεντρικής θεώρησης, δεν μειώνει τη σημασία του εσωτερικού προσανατολισμού και

δεν ανατρέπει την αλήθεια μίας άλλης αντίθετης πραγματικότητας συνυφασμένης με την καθημερινή ζωή μας, την οποία παραβλέπουμε. Το παράδοξο και καταπληκτικό είναι, ότι αυτή η αναγκαιότητα να είμαστε μονομερείς, με μεγάλη άγνοια και με εξωτερική δράση για να επιβιώσουμε εξηγεί το νόημα της περαστικής ζωής μέσα στο Σύμπαν και αναδεικνύει την ουσία της και τη σημασία του εσωτερικού προσανατολισμού και της διάνοιας!

Εξηγεί και οδηγεί σε συνέπειες όχι μόνο επιθυμητές και ευχάριστες και σε κάποια συμπλοκή με την τύχη. Έτσι σαν να αποδίδεται διαρκώς δικαιοσύνη... **Το «φυσικό» μοιάζει να περιορίζεται από το «ηθικό» με φυσικό τρόπο.**

«Η εμπειρία αποδεικνύει την αναγκαιότητα με την οποία γίνονται πολλές εγωκεντρικές δραστηριότητές μας, όπως πολλές ανατρεπτικές συνέπειες από την εξωανθρώπινη πραγματικότητα, αλλά όχι ότι δικαιολογούνται ηθικά. Γι' αυτό δεν πρέπει να πιστεύουμε ότι αν όλοι συμπεριφερόμασταν με τις αληθινές ηθικές αρχές ή σαν θεάνθρωποι, δε θα υπήρχαν προβλήματα και καταστροφικές συνέπειες για το δεδομένο κοινωνικό σύνολο». (1 ΙΑΝ. 1994)

Θα έλεγε κάποιος, ότι δείχνει μίσος και υπεροψία να μιλάμε για τον άνθρωπο με μειωτικούς και προβληματικούς όρους και να τον περιγράφουμε λιγότερο λογικό και καλό. Δεν είναι έτσι. Πρώτα απ' όλα, δεν θα το λέγαμε αυτό, αν είχαμε συνηθίσει να βλέπουμε την πραγματικότητα που μας δυσαρρεστεί και δεν μας εξυπηρετεί. Στην εμπειρία διαπιστώνουμε κάποια έλλειψη δυνατότητας του ανθρώπου και τις συνέπειές της και αυτή η διαπίστωση δεν επιδέχεται αμφισβήτηση. Ανεξάρτητα από σκοπούς και προθέσεις, ο άνθρωπος δεν είναι τόσο έξυπνος, ειλικρινής, λογικός, αλάνθαστος και δίκαιος όσο θα το θέλαμε και όπως αποκαλύπτει το παρελθόν του. Εκτός ότι είναι έτσι ατελής, είναι και εξαναγκασμένος να πράττει συχνά με πιεσμένα χρονικά όρια για να επιτύχει την επιβίωσή του.

Εξηγώντας την ατέλειά του με τον τρόπο που δημιουργείται γενικότερα η ζωή και ανεπίσσεται περιορισμένη στο περιβάλλον της, έτσι δεν τον καταδικάζουμε γι' αυτήν την ατέλειά του, όπως αν ήταν αυτός ο ίδιος ο αποκλειστικός υπαίτιος του εαυτού του και των δραστηριοτήτων του. Ως ένα όριο καταλαβαίνουμε και ανεχόμαστε την ατέλειά του, όπως και στις άλλες μορφές ζωής.

Με τη γνώση των αιτιών και του τρόπου, που ο άνθρωπος είναι ατελής βιολογικά και διανοητικά και με τη γνώση των συνεπειών, στις οποίες οδηγεί αυτή η ατέλειά του – τόσο στον ίδιο όσο και με τη συμπεριφορά του – διαφωτίζουμε πώς μπορεί να περιορίσει την ατέλειά του και να ανελιχθεί. Αποκρύπτοντας ή αδιαφορώντας για την ατέλειά του, αποφεύγοντας να την εξηγήσουμε και να την αποδεχτούμε, μιλώντας για τον άνθρωπο σαν να ήταν ο Θεός, παρουσιάζοντάς τον μονομερώς λογικό και καλό, τον αφήνουμε στην τύχη του. Του αποκρύπτουμε την έξοδο, του κλείνουμε τις πόρτες, του σβήνουμε τα φώτα για να μην μπορέσει να αποτρέψει την ατέλειά του μαζί με τις συνέπειές της στην πορεία της ζωής του. Αυτό που καθιστά τους πολιτικούς και τους αρχηγούς πιο υπεύθυνους για τα χάλια της κοινω-

νίας και πρέπει να προκαλεί μεγάλη αγανάκτηση είναι η ανοχή και η χρησιμοποίηση των ελαττωμάτων του ανθρώπου για τα δικά τους σχέδια και τις προσωπικές φιλοδοξίες τους.

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

Με τέτοια άποψή μου για την αξιοποίηση της ζωής με εσωτερικό προσανατολισμό και για την αναγκαιότητα της ατέλειας, θα γεννιέται το παρακάτω ερώτημα. **Γιατί να προσπαθεί κάποιος να προσανατολιστεί εσωτερικά ή να ζήσει με ηθική και δίκαιο και όχι να επιδιώκει πάνω απ' όλα την αυτοσυντήρησή του και την εξύψωσή του στον αισθητό κόσμο, με οποιονδήποτε τρόπο;**

Μετά την αναγνώριση της σημασίας της γνώσης και της διάνοιας για την πορεία της ζωής, η απάντηση είναι ευκολότατη. Τόσο εύκολη και απλή, που δεν χρειάζεται να αναφερθούμε σε μία ανώτερη διάνοια από την ανθρώπινη ή να καταφύγουμε στη θρησκεία. Ο Σωκράτης είναι από τα πιο εύστοχα ονόματα, που ανέδειξαν τη σημασία της γνώσης και της διάνοιας από την αρχαιότητα. Αντιθέτως από την Ιουδαιο-χριστιανική και τη Μωαμεθανική διδασκαλία, που επέτυχαν ένα από τα μεγαλύτερα πλήγματα στην ανθρώπινη ιστορία, να επισκιάσουν τη σημασία τους για την πορεία της ζωής.

«Η αναζήτηση της αλήθειας και της βεβαιότητας είναι από μόνη της ωφέλιμη, γιατί είναι εξ' ορισμού η αναζήτηση της πραγματικότητας, μέσα στην οποία είμαστε σαν ένα μικρό μέρος της, και των πραγματικών σχέσεων με τη ζωή μας. σ. 51 (...) Ποιο είναι, λοιπόν, το νόημα της γνώσης και της λογικής, όταν αυτή είναι το μέσο για αποπροσανατολιστικές δραστηριότητες, για την ευχάριστη αυταπάτη και την αναγνώρισή μας από τους άλλους και πώς μπορεί τότε να είμαστε δίκαιοι, καλοί και ευτυχημένοι;» σ. 45

Πριν απ' όλα, λοιπόν, δε θα πρέπει να αρκούμαστε στην έμμεση εξύψωση και στην αυτοσυντήρηση, διότι, χωρίς αυτογνωσία, διανοητική «αμεροληψία» και επιτυχή στοχασμό δεν θα γνωρίζουμε και δε θα συνυπολογίζουμε σωστά την εξωτερική μας πραγματικότητα. Έτσι, θα διατηρούμε πλάνες και τέτοια άγνοια με συνέπεια να μην μπορούμε να επιτύχουμε ούτε τους σκοπούς μας στον εξωτερικό κόσμο ή τουλάχιστον με το ελάχιστο κόστος.

«Η ευτυχία δεν μπορεί να έχει διάρκεια, όταν τη δημιουργούμε αποφεύγοντας να γνωρίσουμε την άγνοιά μας, τις δυσάρεστες αλήθειες, ζώντας σαν μέσα στο όνειρο, χωρίς να το γνωρίζουμε, ανεξάρτητα από την εσωτερική μας ποιότητα, βασιζόμενοι στην τυφλή πίστη ότι η τύχη θα μας τα φέρει έτσι όπως θα θέλαμε. σ. 402 (...) Ο εγωκεντρισμός και η αυταπάτη είναι από μόνα τους, χωρίς άλλη πράξη, η πιο μεγάλη καταστροφή και σχετίζονται άμεσα με την παράδοσή μας στην τύχη». σ. 407

Με τη δυνατότητά του να γνωρίζει, ο άνθρωπος αποκτάει το πλεονέκτημα να ενεργεί δημιουργικά, πιο αποτελεσματικά, να προβλέπει, να προδιαγράφει, να συνεργάζεται και να συνυπολογίζει ευρύτερα την πραγματικότητα. Αν όμως, από την επικοινωνία και τη συμβίωσή του προσλαμβάνει

διαρκώς το ψέμα, το λάθος, τη μισή αλήθεια όσων φθάνουν στις αισθήσεις του και δεν μπορεί να τα ξεχωρίσει από την αλήθεια, τότε αυτό το πλεονέκτημα μεταλλάσσεται σε «Δούρειο Ίππο», που μας καταστρέφει από μέσα μας. Τότε δεν ενεργούμε αποτελεσματικά, αποτυγχάνουμε στις προβλέψεις, υπονομεύουμε τη δημιουργικότητά μας, αντιλαμβανόμαστε λάθος τα πράγματα, πέφτουμε στο αδιέξοδο τελείως απροετοίμαστοι, παρασυρόμαστε σε άγνωστα μονοπάτια. **Η ίδια η αυταπάτη και η άγνοια είναι από μόνα τους το μεγάλο μείον στη ζωή, αν όχι η καταστροφή της.** Μπορούμε να πούμε πολλά κατά μίας ζωής χωρίς εσωτερικό προσανατολισμό και δεν είναι ανάγκη να επικαλεστούμε αιτίες πέρα από τη Γη...

Από την αναγκαιότητα του περιορισμού και των ελλείψεων της ζωής δεν βγαίνει το συμπέρασμα, ότι δεν υπάρχει συνέπεια. Συμβαίνει το τελείως αντίθετο! Πρώτα απ' όλα, ο ίδιος ο εξαναγκασμός σε εξωτερική δράση και γνώση για την επιβίωση είναι κοινή συνέπεια της ατέλειας της ζωής, δηλαδή του υλικού και διανοητικού περιορισμού της. Αλλά, να μη σας ζαλίσω με δυσνόητες εξηγήσεις για ένα θεωρητικό πρόβλημα. Την αναγκαιότητα της εξωτερικής δράσης και γνώσης τη θεωρούμε δεδομένη και δεν μπορούμε να τη διακόψουμε.

Πέρα από τη γενικότερη συνέπεια, η οποία είναι ο εξαναγκασμός για την επιβίωση, υπάρχουν οι συνέπειες από την ατέλεια στην ανθρώπινη διάνοια. Γιατί, όπως είπαμε, ο άνθρωπος διατηρεί και διαμορφώνει εμπειρία, αυτενεργεί με αυτήν και ρυθμίζει τη συμπεριφορά του. Έτσι, οι ελλείψεις και τα λάθη μέσα στη διάνοιά του δημιουργούν περισσότερες αρνητικές συνέπειες για την πορεία της ζωής του. Από τις πιο άμεσες, όπως είναι η διατάραξη της εσωτερικής ηρεμίας του, με κακούς, ανόητους και λανθασμένους στοχασμούς και από επιπολαιότητα έως και τις πιο έμμεσες, που τροφοδοτούν την αδικία, την πλάνη και τη δυστυχία στους γύρω του και ξανά στον ίδιο.

«Ο λόγος είναι η είσοδος για τον εσωτερικό κόσμο μας και με την κυριαρχία της διανοητικής δραστηριότητας μπορούμε ν' αποφύγουμε πολλές από τις ανόητες και τις εγωκεντρικές δραστηριότητες, που αποτρέπουν την πιο άμεση αξιοποίηση της ύπαρξης, να δημιουργήσουμε άλλες το ίδιο ευχάριστες, να αλλάξουμε την ποιότητα της θέλησής μας και τον εσωτερικό τρόπο της συμπεριφοράς μας από τις εξωτερικές επιδράσεις. σ. 422 (...) Ένα πολύ μεγάλο μέρος από τις δυσάρεστες, καταστροφικές και απρόσεκτες δραστηριότητές μας και των κακών συνεπειών τους εξαρτώνται από τις λαθεμένες απόψεις μας για τη ζωή, για τις σχέσεις και τις δυνατότητες των πραγμάτων, από τον καθορισμό τους με αβέβαια και ανεπαρκή γνώση, από την έλλειψη προνοητικότητας και γενικά, από τον παραπλανητικό τρόπο που στοχαζόμαστε». σ. 422, 423

Είναι υπαίτιος μόνο ο απατεώνας, όταν με τις πιο ανόητες και παράλογες υποσχέσεις κερδίζει την εμπιστοσύνη μας και κλέβει τα χρήματά μας; Είναι μόνο μερικές επιθυμίες που μας παρασύρουν ή αυτές οι επιθυμίες δημιουργούνται και μας παρακινούν με κάποιες απόψεις μας, με κάποιες πλάνες, με κάποια αδικαιολόγητη βεβαιότητα ή αβεβαιότητά μας; Για το εξωτερικό δίκαιο της πολιτείας, ο απατεώνας είναι ο μόνος υπαίτιος και μόνο σε αυτόν

αναλογεί μία τιμωρία. Από ηθική σκοπιά, στην υπαιτιότητα του απατεώνα μπορεί να συμβάλλει η επιπολαιότητα του θύματος και η συμπεριφορά του με κάποιον τρόπο. Η τιμωρία του είναι η ζημιά και η βλάβη που του «τυχαίνει». Η επιπολαιότητά του δεν προέρχεται μόνο από την έλλειψη γνώσης και από την ατυχία του να μην έχει διδαχθεί. Συχνά προέρχεται από αβάσιμες απόψεις και απρόσεκτους στοχασμούς, που του επιτρέπουν να συντηρεί τις επιθυμίες του, αν όχι να τις δημιουργούν και από την έλλειψη απλής προνοητικής λογικής, με την οποία μπορεί ακόμα και ένας αδίδακτος να αμφιβάλλει, να ζητάει αποδείξεις, εγγυήσεις και να ενεργεί μόνο όταν είναι βέβαιος για το αποτέλεσμα.

Πολλοί πιστεύουν ότι η υπερβολή, η ανόητη κίνηση, η επιπολαιότητα σε μερικές στιγμές της συμπεριφοράς ενός ανθρώπου ξεκινάει από μία μόνο λανθασμένη άποψη ή από μία μεμονωμένη έλλειψη γνώσης. Ή αντιθέτως, απορούν για κάποια επιπόλαια λάθη, ενώ δεν έλειπε η γνώση και η εμπειρία. Αυτή είναι η μισή αλήθεια. Συχνά, η έλλειψη της γνώσης και το λάθος εκείνων των στιγμών προέρχονται ή συντηρούνται από το σύνολο των απόψεων, με τις οποίες συντονίζει τις επιθυμίες και τον τρόπο ζωής του. Ο τρόπος που διανοείται, οι απόψεις που διαμορφώνει, τα όσα διατηρεί στο επίκεντρο της προσοχής του επηρεάζουν και ρυθμίζουν διαρκώς τη συμπεριφορά μέσα κι έξω.

Ο ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Παρακολουθούμε πόσο εύκολο είναι να αποδείξουμε την ηθική σημασία της γνώσης και της διάνοιας για την πορεία της ζωής και ν' αναδείξουμε σαν αξία τον εσωτερικό προσανατολισμό της. Πόση είναι η σημασία τους, ξεπερνάει κάθε φαντασία, αν αναγνωρίσουμε τον τρόπο με τον οποίο η ζωή παίρνει το νόημά της, ξεκινώντας από την πιο περιορισμένη και τυχαία γνώση των αισθήσεων, όπως σας είπα.

«Ζωή χωρίς διανοητική δραστηριότητα είναι ανύπαρκτη και χωρίς διαμόρφωση αυτογνωσίας ήταν, είναι και θα είναι για πάντα και παντού μέσα στο Σύμπαν ανεπαρκώς αξιοποιημένη και παρασυρμένη, με όποια δυνατότητα και αν τη φανταστούμε. σ. 430 (...) Δεν μπορούμε να διανοηθούμε μία ανώτερη βιολογική εξέλιξη, χωρίς αυτή να είναι εσωτερική, δηλαδή τουλάχιστον να είναι σταθερή γνώση της ύπαρξής μας, γνωστικός τρόπος ζωής, γνώση της σχετικότητας των πραγμάτων και αποτροπή των εγωκεντρικών δραστηριοτήτων. σ. 400 (...)

Η καταστροφή του αποπροσανατολισμού είναι ο ίδιος ο αποπροσανατολισμός, είναι η άγνοια της διάνοιας για την άμεση αυτενέργειά της και ο διαχωρισμός της εξωτερικής δραστηριότητας από τη δική της, ενώ αυτή δεν πάει να είναι διανοητική με εξωτερικούς προσδιορισμούς ή πιο έμμεσους τρόπους. σ. 401 (...)

Ο εγωκεντρισμός είναι η πιο μεγάλη καταστροφή, γιατί είναι αυτοκαταστροφή της διάνοιας, αυταπάτη, παράνοια, συσκότιση, σκόπιμη και απρόσεκτη αποτροπή της συλλογιστικής συνέπειας, απόκρυψη στον εαυτό της, επα-

νάπαυση παρά την άγνοια, με μία λέξη είναι αποπροσανατολισμός της ύπαρξης. Δηλαδή, είναι για τον αντίθετο λόγο, που η απαλλαγή από αυτόν με την αυτογνωσία είναι η πιο σπουδαία στιγμή της ζωής και η ευτυχία του Θεού. σ. 417 (...)

Η ηθική διαφθορά, ο εγωκεντρικός τρόπος ζωής, σχετίζονται έτσι άμεσα με την άγνοια και την πλάνη και προσδιορίζονται σαν θεωρητικές συνέπειες από τέτοιες απλές αλήθειες, που μπορεί να τις διαπιστώσει εύκολα ακόμα και ένας άθεος άνθρωπος.» σ. 441, 442

Η διαφορά του αισθησιοκρατικού ανθρώπου από το πρότυπο ενός ανώτερου ηθικά ανθρώπου δεν μπορεί να δειχθεί μόνο από τις έννοιες του εγωισμού, του αμόρφωτου, του άθεου, του ανόητου ή από τις αντίθετες. Ο άθεος μπορεί να είναι πολύ εγωιστής, μορφωμένος και ευφυής όσο και ο ένθεος και αντιθέτως. Όπως και ο μορφωμένος μπορεί να είναι πολύ εγωιστής, άθεος και βλάκας, όσο ένας αμόρφωτος και αντιθέτως. Ο ηθικά κατώτερος άνθρωπος δεν είναι αναγκαστικά ένας αμόρφωτος, ένας αυφυής, χωρίς πίστη σε ένα θεό, μπορεί να βρίσκεται σε όλες τις θέσεις της κοινωνίας και να είναι επιτυχημένος. Ξεχωρίζει από την προσκόλλησή του στα αισθητά/υλικά, από την επιπολαιότητα, από τη συνήθεια της εμπειρίας, από την αδιαφορία του για τις εσωτερικές αναζητήσεις, από την προσπάθειά του να εξυψωθεί έμμεσα, από την απληστία του, από τις μεροληπτικές απόψεις που εξυπηρετούσαν τους στόχους του, από τις σχετικές αξίες τις οποίες δοξάζει.

Ο εσωτερικός προσανατολισμός της ζωής με τις δυνατότητες της γνώσης αυτομάτως περιορίζει και αποτρέπει τον αισθησιοκρατικό, τον υλιστικό και τον εγωκεντρικό. Αυτό δεν είναι κάτι τυχαίο. Αυτομάτως αναδεικνύει στον άνθρωπο τις εσωτερικές αξίες, όπως είναι η αυτογνωσία, η αμεροληψία, η επίγνωση της πραγματικότητας, ο δημιουργικός στοχασμός και υποδεικνύει τον κίνδυνο και κάποια αδιέξοδα, που κρύβει η ζωή χωρίς αυτές τις αξίες. Δηλαδή, η ζωή παρασυρμένη από τους ατελείωτους εξωτερικούς τρόπους δράσης, τους οποίους γνωρίζει εξ' αρχής και με τυχαίο τρόπο με τις αισθήσεις, παρά την ευρύτερη άγνοιά της. Χωρίς καμία άλλη επιστημονική γνώση και χωρίς δυσνόητο στοχασμό, ο άνθρωπος μπορεί να συλλάβει μία ηθική, έναν τρόπο ζωής και συμπεριφοράς.

Το μπορεί βασισμένος στον εσωτερικό προσανατολισμό του, από την προσπάθειά του να τον επιτύχει ή από την καταπολέμηση του αισθησιοκρατικού προσανατολισμού και των ανεπιθύμητων παρενεργειών του. Έτσι, χωρίς να το γνωρίζει και παρά τη μεγάλη άγνοιά του για την πραγματικότητα μπορεί να επιτυγχάνει μία εύστοχη και σοφή προσέγγιση στα ζητήματα για την ανθρώπινη συμπεριφορά. Το μπορεί μέσα από την εμπειρία και όχι από τη γνώση του Θεού, όπως πολλοί πιστεύουν, ούτε από κάποια ουρανοκατέβατη θρησκευτική διδασκαλία. Αλλά και η φανταστική άποψη για μία ζωή χωρίς περιορισμό στο χρόνο και στο χώρο μπορεί να οδηγήσει με έναν αντίστροφο τρόπο σε άποψη για τον Θεό και συμπτωματικά για μία ζωή,

χωρίς τον περιορισμό των αισθήσεων και της άγνοιας, που συνεπάγεται αυτός ο περιορισμός. Συμπτωματικά ναι, όχι όμως τυχαία!

Εδώ μπορούμε να μιλήσουμε για την **ασυνέπεια της θρησκείας**.⁷

«Οι βασικές διαπιστώσεις για την αξιοποίηση της ζωής είναι έτσι απλές, που δε χρειάζεται να μεταχειριστούμε το όνομα «Θεός» για να τις υποστηρίξουμε, όπως και για να υποστηρίξουμε την ύπαρξή του (...). σ. 427

Η ηθική έχει νόημα και βάση στις απλούστερες γενικές αλήθειες: Κανένα μέρος δεν είναι η επαρκής αιτία του εαυτού του, η γνώση των μη αυτοτελών πραγμάτων είναι και αυτή ελλιπής. Επομένως ο καθορισμός των πράξεων μόνο με αυτή τη σχετική γνώση δεν προσδιορίζει μόνο άμεσα και γνωστά αποτελέσματα, είναι μια παράδοση στην τύχη και όταν μετατρέπουμε σε επαρκή λόγο της ύπαρξής μας τις σχέσεις με ένα μέρος της εξωτερικής πραγματικότητας, τότε απομακρυνόμαστε από το Θεό και αυτό έχει τις συνέπειές του. Γι' αυτό η ηθικολογία μπορεί να βασιστεί σαν επιστήμη και υπάρχει επαρκής λόγος για να διαμορφώνει κάποιος ηθικοφιλοσοφικά τη συμπεριφορά του, χωρίς να έχουμε προσδιορίσει μια έννοια για το Θεό και χωρίς να έχουμε αποδείξει την ύπαρξή του.

Όλα είναι ένα: Τρεις λέξεις με απεριόριστο νόημα, το οποίο θα βρούμε να αναδεικνύουν από την αρχαιότητα οι περίφημες Βέδες και η ελληνική φιλοσοφία, με την ανάλυση των οποίων κονιορτοποιούνται μεγαλόπρεπες θεωρίες, ανατρέπονται πολλές συνηθισμένες ηθικοπολιτικές απόψεις και καταδικάζεται η ζωή που συμπεριφέρεται αντίθετα. Όλα είναι ένα, το ένα είναι άμεσα αυτοπροσδιορισμένο και κανένα μέρος δεν είναι η επαρκής (ή μόνο άμεση) αιτία της συμπεριφοράς του ούτε των συνεπειών της, ας συμπληρώσουμε. Η δραστηριότητά του μέρους είναι ταυτοχρόνως του συνόλου και ο προσδιορισμός των αποτελεσμάτων προϋποθέτει το σύνολο, ενώ πιο έμμεσα την αλληλεπίδραση πολλών μερών, όχι μόνο μερικές αιτίες ή απομονωμένες σχέσεις φυσικής, χημείας, αστρονομίας, πολιτικής οικονομίας και γενικά των εξειδικευμένων επιστημών. Αν αυτές οι τρεις λέξεις οδηγούν την Ηθική στην εμπειρία, ορίζουν τον επαρκή σκοπό της ζωής, εξηγούν την άγνοια και την αποπροσανατολισμένη διανοητική δραστηριότητα, τότε να συμπεράνουμε μόνοι μας αν έχει νόημα να αποκαλούμαστε «έξυπνοι». Με την παράνοια που είμαστε στο όνειρό μας, με την ίδια υπάρχουμε έξω από τον ύπνο με μια σχετική συνέχεια.

Είναι αξιοπρόσεκτο πως από τη γνώση της βασικής άγνοιάς μας για την ουσία των πραγμάτων, για τον επαρκή σκοπό της ζωής, για τη σχέση του λόγου με την ποιότητά της, για την αποπροσανατολιστική δυνατότητα της γνώ-

⁷ Το κείμενο βρίσκεται σε άλλο αρχείο

σης και για τη σημασία της φιλοσοφικής δραστηριότητας διαμορφώνονται απόψεις, οι οποίες συμφωνούν με αρχαίες θρησκευτικές διδασκαλίες ή περιέχονται σε αυτές. Πραγματικά, αξίζουν το σεβασμό και την προσοχή μας, ακόμα και αν αρνούμαστε την ύπαρξη του Θεού!». σ.440-441

ΗΘΙΚΗ, ΘΕΟΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΑΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ “ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ” ΣΥΜΠΑΝ

Πώς είναι δυνατόν, η Ζωή να οδηγείται προς την αυτογνωσία, την αμεροληψία, την ανεξάρτηση, την αυτάρκεια, την ηρεμία, την απαλλαγή από τον εγωκεντρισμό με τον εσωτερικό προσανατολισμό της; Πώς γίνεται αντιθέτως να απομακρύνεται από αυτά και η πραγματικότητα να δίνει την απάντηση στον εγωκεντρικό τρόπο αντίληψης και ζωής; **Πώς γίνεται να αναδεικνύεται μία διαχρονική Ηθική μέσα από την εξέλιξη της ύλης**, η ζωή από μόνη της να είναι άμεσα και διανοητικά χρήσιμη για τον εαυτό της, δηλαδή να έχει άμεσα αξία σαν αυτοσκοπός, να δίνει νόημα στον εξωτερικό υλικό κόσμο και τελικά ο άνθρωπος να μην μπορεί να αξιοποιήσει πιο πέρα τη ζωή του με την άγνοια, το ψέμα, την πλάνη και την αδικία; Γιατί η πραγματικότητα δείχνει από μόνη της, ότι η Ζωή έχει συμφέρον από τη γνώση, την αλήθεια, το δίκαιο και την αποτροπή του εγωκεντρισμού, χωρίς να είναι αναγκαίο να γνωρίσουμε ή να μιλήσουμε για το Θεό;

Αυτό βέβαια δεν είναι τυχαίο. Διότι ο Θεός είναι η Παγκόσμια Διάνοια, η εσωτερική «Ζωή» του αυτοτελούς Σύμπαντος και αυτή δεν είναι ξεχωριστή ή αποσπασμένη από την υλική εξωτερική μας πραγματικότητα. Αντιθέτως, αποκαλύπτεται σαν ένα μέρος μέσα στο χρόνο και στο χώρο διαμέσου της ύλης και ένα μέρος από την Παγκόσμια Διάνοια αποκαλύπτεται με τον άνθρωπο!

« Μέσα στο χρόνο όλα γίνονται και είναι έμμεσα σαν μέρη, χωρίς μία επαρκή εξωτερική αιτία, πάντοτε με ελλείψεις, αλλά είναι εκ των προτέρων και επαρκώς δικαιολογημένα από το άμεσο σύνολό τους με άμεσο – εσωδιανοητικό τρόπο. σ. 386 (...) Ο Θεός είναι ο κοινός και αυτοτελής Εαυτός μας, ο οποίος εμείς σχετικά έμμεσα δεν είμαστε και γι’ αυτό δεν έχουμε τέλεια αυτογνωσία ούτε τέλεια άγνοια. σ. 388 (...)

Ο Θεός είναι η εσωτερική αρχή που προσδιορίζει τις συνέπειες με αμερόληπτο τρόπο και όχι μονομερώς, μόνο από μερικές εξωτερικές αιτίες. Τα πράγματα δε δημιουργούνται και δε συνδέονται με απομονωμένες σχέσεις φυσικής, χημείας, αστρονομίας, οικονομίας, γενικά των εξειδικευμένων επιστημών, γιατί είναι άμεσα μέρη μίας σύνθετης αυτοκαθορισμένης ύπαρξης, από την αυτοτέλεια και την αυτογνωσία της οποίας εξαρτώνται οι ειδικότερες σχέσεις στις υλικές – έμμεσες αλληλεπιδράσεις. σ. 338 (...) Η επαρκής αιτιοδικαιολόγηση της ύπαρξής τους έχει γίνει άμεσα – εσωτερικά από το Θεό και

αυτή δεν είναι ο άμεσος σκοπός τους. Στην ουσία εκείνα είναι ο ίδιος ο Θεός σαν ατελής μέσα στο χώρο και στο χρόνο. Αντιστρόφως, ο Θεός είναι ο αυτοτελής και κοινός Εαυτός τους». σ. 337

Η Παγκόσμια Διάνοια δεν ενεργεί σαν αποσπασμένη από το Σύμπαν και άυλα για να φαίνεται με τον τρόπο που επιθυμούμε. Είναι η κοινή ουσία, η σύνθετη ποιότητα του Σύμπαντος, με την οποία γίνονται όλα τα πράγματα μέσα στο χώρο και στο χρόνο σαν εξωτερικά, καθένα σε σχέση με τα άλλα. *«Με άλλα λόγια η σχετική έμμεση εξέλιξη αντιστοιχεί και αποκαλύπτει την ανέκαθεν ποιοτική αμεσότητα, δηλαδή τη Συμπαντική Διάνοια». σ. 294*

Οι δυνατότητες των πραγμάτων, οι ελλείψεις τους μέσα στο χρόνο και το χώρο τα κάνουν να φαίνονται σαν ξεχωριστά και πολλά, ενώ αυτά αποτελούν στιγμές ενός και του ίδιου Σύμπαντος, μιας και της ίδιας σύνθεσης, μέσα στα όρια ενός συνολικού Χρόνου. Είμαστε μέρη της Παγκόσμιας Διάνοιας σε μία περιορισμένη στιγμή και η δική μας δράση είναι συγχρόνως και δική της.

Όμως, η δράση μας και η πορεία μας στη ζωή δεν εξαρτάται μόνο από τον περιορισμένο εαυτό μας, όπως και τα αποτελέσματά της πιο έμμεσα. Εξαρτώνται και από τα υπόλοιπα πράγματα, τα οποία για εμάς είναι ξεχωριστά, συνδέονται έμμεσα και έξω από τα όρια του εαυτού μας, αλλά είναι ξανά στιγμές και δράσεις της ίδιας Παγκόσμιας Διάνοιας. Εδώ κρύβεται και αναδεικνύεται ο ρόλος της, ο ρόλος του Θεού: στον συν-προσδιορισμό του αποτελέσματος και στην «παρεμβολή» της τύχης. Οι συνέπειες δεν προσδιορίζονται ποτέ μονομερώς και ενώ η ακολουθία τους γίνεται τυχαία και πιο έμμεσα, δεν παύει να γίνεται έτσι όπως είναι δυνατό και όπως επιτρέπεται σε κάθε στιγμή.

«Όλα τα πράγματα είναι μέσα στην προηγούμενη αμεσότητα της αυτοπροσδιορισμένης Συμπαντικής Ποιότητας, στην ουσία είναι ο ίδιος ο Θεός σαν ατελής μέσα στο χρόνο και στο χώρο και έτσι σχετικά υπάρχουν, ενεργούν και γίνονται σαν εξωτερικά μέρη με την προκαθοριστική (ηθική-εσωτερική) αρχή της αυτοτέλειας και της αυτογνωσίας. Όχι μόνο με τις αφηρημένες σχέσεις της φυσικής, της χημείας, της αστρονομίας ή ευρύτερα των εξειδικευμένων επιστημών. σ. 241 (...) Ο Θεός είναι η πάντοτε προηγούμενη αρχή της ενότητας, της αμεσότητας και της συνθετότητας στις έμμεσες αλληλεπιδράσεις των υλικών φορέων είναι η κοινή πραγματικότητα η οποία υπάρχει άμεσα – εσωτερικά και όχι εξωτερικά προσδιορισμένη. σ. 276

(...) Η ανηθικότητα, η αδικία, η καταστροφή, γενικά οι αποσταθεροποιητικές συνέπειες είναι ταυτόχρονα απόδοση δικαιοσύνης και συμβάλλουν σ' αυτή. σ. 384 (...) Η πολλαπλότητα των πραγμάτων υπάρχει σχετικά και εξωτερικά με την έλλειψη, την εξάρτηση, τη διαφορά, την αστάθεια, στη στιγμή που το κοινό σύνολό τους έχει γίνει πριν από τη δική τους στιγμή και έτσι αποτελεί την κοινή ουσία, την άμεση ή διανοητική αρχή της σχετικής ύπαρξής τους». σ. 336

Με τέτοια έννοια για το Θεό, έπαψα να το νιώθω σαν να ήταν εξωτερικά μας και να ενεργεί απότομα, επιλεκτικά, ανεπηρέαστα από τις εξωτερικές

μας εξελίξεις, χωρίς υλικό διάμεσο και μόνο στο δικό μας χρόνο. Όλα γύρω μας είναι το σώμα του Θεού και ένα μέρος της εσωτερικής ποιότητάς του είναι η δική μας. Είμαστε, μικροί, ατελείς θεοί, όπως οι αρχαίοι θεοί του Ολύμπου.

Για να εξηγηθούν τα αδιέξοδα και τα προβλήματα του αισθησιοκρατικού προσανατολισμού, αλλά και **για να μη φθάσουμε στο άλλο άκρο να επιζητάμε μία εσωτερική τελειότητα, που δεν μπορούμε να επιτύχουμε** (διότι δεν μπορούμε να αποκοπούμε από τον αισθητό κόσμο), χρειάζονται οι ανακαλύψεις γύρω από τα κοσμολογικά ζητήματα. Η αναγκαιότητα της ατέλειας της ζωής δικαιολογεί ως ένα όριο την αισθησιοκρατική δραστηριότητα και εξαναγκάζει σε εξωτερικές δραστηριότητες. Αλλά με τη δυνατότητα του εσωτερικού προσανατολισμού στον άνθρωπο αποκαλύπτεται το αδιέξοδό της και της βάζει κάποια όρια.

Για να εξηγηθεί επαρκώς αυτή η αντίθεση της ανάγκης να ενεργούμε σαν περιορισμένοι βιολογικά και εσω-διανοητικά με την άλλη ανάγκη, να προσανατολιστούμε και να αξιοποιήσουμε εσωτερικά περισσότερο τη ζωή μας, πρέπει να εισέλθουμε σε πιο δυσνόητα ζητήματα, γύρω από την εξέλιξη του Σύμπαντος, τη σχέση του με το Θεό και την εμφάνιση της ζωής.

Οι απαντήσεις που έχω δώσει σε αυτά τα ζητήματα⁸ μου εξήγησαν τέλεια την ατέλεια της ζωής και ευτυχώς δεν οδηγήθηκα σε μία μονομερή άποψη του προορισμού της και κατά συνέπεια σε έναν άδικα καταπιεστικό τρόπο ζωής. Συγχρόνως, τα συμπεράσματα από τις κοσμολογικές απόψεις δίνουν το αποτελειωτικό χτύπημα σε πολλές αισθησιοκρατικές, υλιστικές και εγωκεντρικές απόψεις για τον προορισμό της ζωής και τις ηθικές αξίες. Ήταν πέρα από τις προσδοκίες μου να δικαιολογηθεί και να εξηγηθεί η ατέλεια της ζωής, χωρίς την οποία δε θα ήταν δυνατή η εξέλιξη και το νόημα της ξεχωριστής ύπαρξής της.

Όπως σας είπα, μέσα από την καθημερινή εμπειρία διαπίστωνα τη διαρκή σχέση της γνωστικής δραστηριότητας (εξ' αρχής με τις αισθήσεις) με όλη τη συμπεριφορά και την πορεία της ζωής. Αυτήν τη διαρκή σχέση προσεξα πόσο σημαντική γίνεται, όταν μία νέα βιολογική δυνατότητα επιτρέπει στο ζώο να διατηρεί τα εμπειρικά δεδομένα, να στοχάζεται και να γνωρίζει

⁸ Περισσότερες λεπτομέρειες διασώθηκαν στο τελικό αποτέλεσμα των προσπαθειών και της ανάπτυξης των απόψεών μου, το οποίο εκδόθηκε με τον τίτλο «Η Θεολογία της Επιστήμης». Ένα πλήθος από τυχαίες και αποσπασματικές διαπιστώσεις στην εμπειρία και ένα πλήθος από ξεχωριστές εξηγήσεις μπορούν ν' αποκαλυφθούν γρήγορα και όχι τυχαία. Μπορούν μέσα από το συσχετισμό λίγων συνοπτικών απόψεων και εννοιών και με τη δυνατότητά μας να γνωρίζουμε τα πράγματα μέσα από την ανακάλυψη σχέσεων και ομοιοτήτων στα πλησιέστερα της εμπειρίας μας. Αυτό επεδίωξα να αποδείξω σ' εκείνο το βιβλίο.

με την επεξεργασία τους. Μέσα από την εμπειρία πρόσεξα πώς αρχίζει να δημιουργείται μία αντίθεση από τη δυνατότητα αυτής της διατήρησης των αισθητών, από την αυτο-επεξεργασία τους και από το στοχασμό. Αυτή ήταν η αντίθεση ανάμεσα σε μία διάνοια περιορισμένη στα αισθητά, δηλαδή στο πιο άμεσο χωροχρονικό περιβάλλον της, όπως του ζώου και σε μία διάνοια, η οποία μπορεί να διατηρεί γνώση αποσπασμένη από τα αισθητά, για μία ευρύτερη χωροχρονικά πραγματικότητα από την αισθητή.

Έτσι, με έναν άλλο τρόπο έθετα το ζήτημα για το πού μπορεί να οδηγηθεί η ζωή με τις δυνατότητες των αισθητών και πόσο πιο πολύπλοκη γινόταν με τις δυνατότητες της γνώσης, των διατηρημένων εμπειριών και με το στοχασμό. Η γνώση για την ανεπάρκεια της γνώσης, για την πολυπλοκότητα των πραγμάτων και για τις συνέπειες της άγνοιας και της πλάνης στη ζωή, αυτή η γνώση δικαιολογούσε από μόνη της μία εσωτερική αναζήτηση, ένα φιλοσοφικό προβληματισμό και μία ηθικό-γνωστική δραστηριότητα, που περιόριζε την επίδραση των αισθητών. Η ζωή στο εδώ και τώρα περιπλεκόταν με τη φαντασία, την ανάμνηση, τη θεωρία και δεν ήταν ανεξάρτητη από την πραγματικότητα που δεν ήταν στις αισθήσεις μας.

Έτσι ξεχώρισα την **ηθική αντίθεση ανάμεσα στον εσωτερικό και στον εξωτερικό προσανατολισμό της διάνοιας**, πώς αλληλοεπηρεάζονται και πώς διαφοροποιείται συνολικά η ζωή από αυτούς τους αντίθετους προσανατολισμούς. Για όλες αυτές τις απόψεις που διαμόρφωνα και για να αναπτύξω μία φιλοσοφία για το νόημα της ζωής δεν ήταν ανάγκη να αναφερθώ στο Θεό και στη θρησκεία, όπως θα το βλέπετε κι εσείς, και γι' αυτό το απόφευγα.

Το απόφευγα για να μην περιπλέξω ένα ζήτημα, για το οποίο έβλεπα πως υπήρχαν πολλές προκαταλήψεις, θεωρίες, η πιο μεγάλη άγνοια και οι πιο εύκολες αμφισβητήσεις. Μετά απ' όταν πίστεψα και αναγνώρισα με τον τρόπο μου, πως υπάρχει μία παγκόσμια Διάνοια ή μία αυτοτελής διανοητική δραστηριότητα την οποία ονομάζουμε Θεό, από τότε δεν ενδιαφερόμουν πολύ για να την αποδείξω. Εξάλλου, έβλεπα ότι δεν θα ήταν εύκολο να αναγνωριστεί μία τέτοια απόδειξη και ότι αντιθέτως θα δημιουργούσε προβλήματα στις άλλες απόψεις μου και πιο εύκολες αμφισβητήσεις. Ενδιαφερόμουν περισσότερο να αποδείξω, ότι **ο εσωτερικός προσανατολισμός της διάνοιας και η φιλοσοφία οδηγεί σε ανώτερη, πιο αξιοποιημένη ζωή, με περισσότερη επίγνωση και με λιγότερα προβλήματα. Και ότι αντιθέτως, η εξωτερική αισθησιοκρατική δραστηριότητα γίνεται για αναρίθμητους λόγους, με μεγάλη άγνοια, με πολλές πλάνες, από τυχαία εμπειρία και με κοινό παρονομαστή την «τυφλή» επιβίωση και την εξωτερική (ή έμμεση) αυτο-εξύψωση και όχι την ουσιαστική.**

Είχα διαμορφώσει μία άποψη για το Θεό, ήμουν βέβαιος για την ύπαρξή του και προσπαθούσα να φανταστώ ποιες μπορεί να είναι οι δυνατότητές του. Όμως δεν μπορούσα να πω πολλά για την εσωτερική ποιότητά του ή για τη συμπεριφορά του και δεν τον φανταζόμουν ανθρωποκεντρικά, όπως μία αισθητή μορφή ζωής, με εξωτερικές ιδιότητες και μέσα σε περιβάλλον. Απορούσα όταν άκουγα να μιλάνε για τους σκοπούς του Θεού, για την αντίδρασή του σε δικές μας πράξεις, για τις επιθυμίες του, για τα σημάδια του,

για το λόγο του, για τις μεταμορφώσεις του και να τον επικαλούνται σαν φίλο και βοηθό δικό τους ή εχθρό των εχθρών τους. Ούτε καταλάβαινα, γιατί έπρεπε να εξωτερικεύουμε την πίστη μας, τις ευχαριστίες μας, τις προσευχές μας, με τους ίδιους πάντοτε τρόπους, με κοινά αποδεκτούς ή με τους προκαθορισμένους και όλα όσα προβλέπονται από ιερείς και θεϊκές γραφές. Κανένας αφιλοσόφητος δεν είναι σε θέση να έχει άποψη για το ποιος είναι ο Θεός και είναι συνηθισμένο να συγχέουν την πίστη τους στη θρησκεία με την πίστη στην ύπαρξή του.

Για ένα ήμουν 100% βέβαιος: **Το Σύμπαν το οποίο αντιλαμβανόμαστε έμμεσα, ελλιπώς και εξωτερικά είναι αυτοτελές, με μία ποιότητα, άμεσα υπαρκτό και μπορούσαν να του αποδοθούν με ορθολογικό τρόπο μερικά γνωρίσματα, τα οποία το αναδεικνύουν σε Θεό.** Με τίποτε δεν μπορούσα να πιστέψω τυφλά σε μία άποψη για το Είναι του, για τις αξιώσεις του και για τον προορισμό της ζωής, χωρίς να φθάσω με λογική συνέπεια σε αυτή την άποψη και με αναμφίβολες εμπειρικές προσεγγίσεις.

Ούτε μπορούσα να αποδεχτώ, ότι ο Θεός θα αξίωνε να πιστευούμε στην ύπαρξή του, χωρίς γνώση και να ζούμε επιπόλαια και με αβάσιμες απόψεις. Γι' αυτό έλεγα: *«Πιο πιστοί να είμαστε στην Αλήθεια ακόμα και αν υπάρχει Θεός. Αλλά αν με αυτή την άποψη συμφωνεί και ο Θεός τότε πρέπει να τον εμπιστευθούμε».* Από όταν αναγνώρισα την ύπαρξή του με την αρχική σύλληψή μου έλεγα, ότι αν κάποιος αποδείξει πως ο Θεός είναι ατελής, τότε θα τον αναγκάσει ν' αλλάξει την πίστη στον εαυτό του...

ΘΕΟΣ, ΖΩΗ ΚΑΙ ΥΛΗ

Όμως, παράλληλα (με τις σκέψεις γύρω από τον προορισμό και το νόημα της ζωής) ανέπτυσσα με ιδιαίτερη ευχαρίστηση τις αφηρημένες απόψεις μου για την αρχή του Σύμπαντος, για την ουσία των αισθητών πραγμάτων και για να εξηγήσω ορισμένα κοινά φυσικά φαινόμενα. Από εκείνες τις κοσμολογικές απόψεις οδηγήθηκα ξανά – όπως το περίμενα – και εξήγησα τις ίδιες εμπειρικές διαπιστώσεις:

> για την άμεση σχέση της διάνοιας με τη ζωή *. (*Η αισθητικότητα είναι στην ουσία η περιορισμένη -σε εξωτερικές επιδράσεις- διανοητικότητα και όχι το αντίθετό της. Η διάνοια δεν κάνει μόνο με συνειδητό και λογικό τρόπο την αφαίρεση γνωρισμάτων από τις εικόνες και δε δημιουργεί μόνο τις έννοιες των λέξεων. Η αφαίρεση γνωρισμάτων και η περιληπτική άποψη των πραγμάτων ξεκινάνε από τα ίδια τα αισθητηριακά δεδομένα και αυτό δείχνει, ότι οι αισθήσεις είναι νοητικές ενέργειες με "πρώτη ύλη" από έξω της διάνοιας. Τα πρώτα δεδομένα των αισθήσεών μας ήδη είναι αποσπασμένα γνωρίσματα και "σύντομες" απόψεις των πραγμάτων).

> για τη σημασία της Ηθικής με εσωτερικό προσανατολισμό. * (* Η διάνοια αυτενεργεί με το στοχασμό και τη γλώσσα, διατηρεί την εμπειρία, διαμορφώνει απόψεις και αξίες, στρέφει την προσοχή της

και με όλη τη γνωστική δραστηριότητά της επηρεάζει και δημιουργεί την εξωτερική συμπεριφορά και τις διαθέσεις. Η ανθρώπινη συμπεριφορά και οι σχέσεις ανάμεσα στους ανθρώπους δεν δημιουργούνται χωρίς άγνοια, πλάνη, παραλογισμό, αδικία, μεροληψία και εγωκεντρισμό. Χρειάζεται μια εσωτερική στροφή της διάνοιας στον εαυτό της, να αναγνωρίσει την άγνοια και τον περιορισμό της).

> για τη σχέση της γνώσης και της άγνοιας με τη συμπεριφορά,

> για τη σχέση του υλικού περιορισμού με το διανοητικό περιορισμό και για την ανάδειξη της αυτογνωσίας. (* Ο περιορισμός της υλικής και βιολογικής ύπαρξης στο χώρο και στο χρόνο συνδέεται άμεσα με τον περιορισμό της γνώσης (ή της διάνοιας), η οποία αρχίζει με τις αισθήσεις σαν γνώση εξωτερική. Ο καθορισμός και ο επηρεασμός της ζωής μόνο από το εξωτερικό της οδηγεί σε μία ζωή όπως των άλλων ζώων. Δηλαδή σ' έναν περιορισμό της γνώσης, της συμπεριφοράς και των αντιδράσεων στο χώρο και στο χρόνο. Σε έναν καθορισμό της συμπεριφοράς, που γίνεται με τυχαίο τρόπο, από στιγμή σε στιγμή από τις μεταβολές στα αισθητά. Η ζωή ξεκινάει με ελλείψεις, ατέλειες και διαφορές και αυτά την εξωθούν στην εξωτερική δράση και της δίνουν σχετικό νόημα και δυνατότητες εξέλιξης).

Από τις αναλύσεις των γενικών εννοιών (χωρίς τις ιδιαίτερες γνώσεις για το πώς τα επιμέρους βιολογικά μέρη συγκροτούν ένα φαινόμενο της ζωής), αποκαλύφθηκαν σχέσεις και κοινά στοιχεία ανάμεσα στις έννοιες που εκφράζονται με διαφορετικές λέξεις, όπως αν τα φαινόμενα ήταν τελείως άσχετα μεταξύ τους: Η Ζωή συνδέεται αναπόσπαστα με το φαινόμενο της διάνοιας και με την έννοια της αμεσότητας ή της εσωτερικότητας. Το Σύμπαν είναι επίσης άμεσο, δηλαδή αυτοτελές, χωρίς καμία μεσολάβηση, αλλά συγχρόνως υπάρχει και σχετικά σαν έμμεσο και ελλιπές. **Η έμμεση ύπαρξη συνδέεται με τις έννοιες της εξωτερικότητας και της ύλης, που αποτελεί τα δομικά στοιχεία τα οποία πάντοτε μεσολαβούν για την έμμεση δημιουργία. Διάνοια, αμεσότητα και εσωτερικότητα συναντιούνται αναπόσπαστα μεταξύ τους από τη μια πλευρά, και η ύλη, η έμμεσότητα και η εξωτερικότητα συναντιούνται επίσης αναπόσπαστα στην άλλη πλευρά.** Έτσι απλά, τα πιο ιδιαίτερα και ανεξήγητα φαινόμενα του Θεού και της ζωής, κατάλαβα ότι αποτελούν φυσικά φαινόμενα που σχετίζονται με τη φύση σαν αυτοτελές σύνολο (Σύμπαν), το οποίο συμμετέχει μόνιμα στις εξελίξεις που γίνονται με τα δομικά στοιχεία (ύλη). **Η Ζωή παρουσιάζεται σαν ένα περιορισμένο φαινόμενο με εσωτερική ύπαρξη και σύνδεση από τον εξωτερικό συνδυασμό των υλικών στοιχείων, όμως ο εξωτερικός συνδυασμός των υλικών στοιχείων προϋποθέτει την σταθερή παρουσία του Σύνπαντος το οποίο δεν βρίσκεται σε κάποιο περιβάλλον σαν εξωτερικό (Θεός).** Μέχρι σήμερα, πολλοί φιλόσοφοι και επιστήμονες θεωρούν χωρίς την ελάχιστη αμφιβολία, ότι ένα αυτοτελές Σύμπαν καταργεί το Θεό. Αυτή η πλάνη, προέρχεται από την απερίσκεπτη άποψη για τη σύνδεση των υλικών πραγμάτων μόνο με εξωτερικό τρόπο και για τα δομικά στοιχεία σαν ανεξάρτητα από την ύπαρξη και την ποιότητα του συνόλου των πραγμάτων.

Τελικά, η **Ηθική του εσωτερικού προσανατολισμού για τη ζωή σχετίζεται άμεσα με την ύπαρξη ενός Θεού, όπως και η αρχή της ζωής.** Όπως σχετίζονται αεχώριστα, η διάνοια με τη ζωή, η ανεπάρκεια της πρώτης με τις ελλείψεις της δεύτερης, η δημιουργικότητα της πρώτης με τις δυνατότητες της δεύτερης και όπως το σύνθετο σύνολο των πραγμάτων με τα απλούστερα υλικά στοιχεία. ΑΞΕΧΩΡΙΣΤΑ.

«Το Σύμπαν δεν είναι απλώς ένα ποσοτικό σύνολο πραγμάτων συνθεμένων από μερικές ουσίες, οι οποίες αλληλοσυνδέονται μόνο έμμεσα, εξωτερικά και εκ των υστέρων, χωρίς να υπάρχει συνοχή και μία κοινή αιτία. (...)

Η έννοια είναι κοινό ή σταθερό γνώρισμα πολλών διαφορετικών αντιλήψεων. Η Συμπαντική Ποιότητα είναι η κοινή Ουσία-Χρόνος, με την οποία υπάρχουν και γίνονται σαν εξωτερικά όλα τα λεγόμενα πράγματα, όσο και αν διαφέρουν. Είναι η επαρκής – άμεση αιτία των πραγμάτων, η πάντοτε προηγούμενη αρχή της ενότητας, της ποιότητας και της συνθετότητας στις έμμεσες αλληλεπιδράσεις των υλικών φορέων.

Τα λεγόμενα πράγματα είναι αυτή η ίδια σχετικά εκ των υστέρων – έμμεσα, ενώ η ίδια υπάρχει ανέκαθεν (εκ των προτέρων) τελειωμένη σαν ουσία με το βασικό γνώρισμα της έννοιας. Με άλλα λόγια, υπάρχει μία κοινή πραγματικότητα, η οποία δεν είναι εξωτερική ή έμμεση και σχετική, αλλά εσωτερική ή άμεση. σ. 219 (...)

Η δυνατότητα των υλικών πραγμάτων να υπάρχουν, δηλαδή ν' αποτελούν σύνθετες ποιότητες, να συνδυάζονται και να διατηρούν σταθερούς τρόπους αλληλοεπηρεασμού, να είναι άμεσα (ή ταυτόχρονα) για τον εαυτό τους, ενώ έμμεσα (και ετερόχρονα) είναι μέρη μέσα στο χρόνο, προϋποθέτει τη σταθερότητα και την αμεσότητα του συνόλου. σ. 241 (...) Οι ποιότητες των πραγμάτων είναι πάντοτε η ποιότητα της άμεσης κοινής πραγματικότητας, η οποία υπάρχει ανέκαθεν μέσα στα όρια μίας μέγιστης στιγμής, ενώ συνεχίζει να γίνεται σαν έμμεση σε σχετικά μικρότερες στιγμές. σ. 265 (...) Και μόνο με τον επιθετικό προσδιορισμό στην έννοια της πραγματικότητας σαν κοινής ή άμεσα αυτοτελούς, η έννοια του Θεού προσεγγίζεται μέσα από διαφορετικές και αφηρημένες εκφράσεις». σ. 228

Επειδή η Παγκόσμια Διάνοια δεν βρίσκεται σε ένα ξεχωριστό μέρος, σε κάποια περιορισμένη θέση του χώρου ή σε μία στιγμή του χρόνου, μπορούμε να διαπιστώσουμε την ύπαρξή της μέσα από πολλές εμπειρίες και πολύ πιο εύκολα απ' όσο πολλά εξωτερικά πράγματα. Η δυνατότητα να γνωρίσουμε έτσι εύκολα και με λίγους στοχασμούς αν υπάρχει ο Θεός, δεν είναι μία παράδοξη διαπίστωση. Από το πολύ μακρινό παρελθόν, η ύπαρξή του έχει υποστηριχθεί με πολλές απόψεις, όπως και η ανυπαρξία του. Γνωστοί Ευρωπαίοι φιλόσοφοι, όπως ο Ντεκάρτ, ο Λοκ, ο Μπέρκλεϋ, ο Σπινόζα και ο Χέγκελ θεωρούσαν ότι αυτή ήταν από τις πιο εύκολες ανακαλύψεις. Ειδικά οι δύο τελευταίοι προσέγγισαν πολύ κοντά στην αληθινή έννοια του Θεού παράλληλα με τις απαντήσεις τους στα βασικά ζητήματα για την αρχή των πραγμάτων, για τη σημασία της ύλης και τη σχέση της ύλης με τη Ζωή και με το Θεό.

«Το πρόβλημα να γνωρίσουμε αν υπάρχει Θεός, τι είναι η ζωή και αν η ζωή τελειώνει θα ήταν οριστικά άλυτο και άσκοπο να το θέτουμε, αν ο Θεός και η αρχή της ζωής ήταν έξω από την πραγματικότητα (μέρος της οποίας είμαστε, αντιλαμβανόμαστε και γνωρίζουμε σαν μέρη) ή αν η πραγματικότητα ήταν κάτι απροσδιόριστο. σ. 315 (...) Όμως, το ζήτημα για την ύπαρξη του Θεού είναι άμεσα συνδεδεμένο με το ζήτημα για την αρχή της ζωής (δηλ. η συνολική αμεσότητα με την αμεσότητα σαν μέρος στο χρόνο). Η εμβιότητα σαν έμμεσο αποτέλεσμα ενός υλικού συνδυασμού θα παρέμενε ανεξήγητη, όπως και η έλλειψη εμβιότητας πριν από το συνδυασμό των ουσιών. Η έννοια της αμεσότητας θα ήταν αποκομμένη από αυτήν της εμβιότητας. σ. 237 (...)

Με την πιο αφηρημένη έννοιά της η διανοητική δραστηριότητα και η εμβιότητα είναι αμεσότητα, εσωτερικότητα, σταθερότητα στους τρόπους αλληλεπηρεασμού ή ταυτόχρονος αυτοπροσδιορισμός. σ. 242 (...)

Ο εσωτερικός κόσμος με την ποιότητα και τις δυνατότητές του είναι σχετικά έμμεσα μέσα στο χρόνο και ανάμεσα στα άλλα πράγματα, το σύνολο των υλικών φορέων με τις αλληλεπιδράσεις τους. σ. 277 (...)

Αν η πραγματικότητα σαν σύνολο δεν ήταν άμεσα από τον εαυτό της σαν ανεξάρτητη και αυτοκαθορισμένη ύπαρξη, τότε θα ήταν αδύνατη η σταθερότητα, η ενότητα, η συνέχεια και η ποιότητα μέσα στην υλο-εξωτερική δραστηριότητα και επομένως κάθε διανοητική εξέλιξη μέσα στο χρόνο. σ. 388 (...)

Η αμεσότητα, η σταθερότητα και η ενότητα της Συμπαντικής Ποιότητας υπάρχει σχετικά έμμεσα και εξωτερικά μέσα στο χρόνο και όλα τα λεγόμενα πράγματα είναι μερικοί από τους τρόπους, με τους οποίους είναι μόνο άμεσα και ανέκαθεν το Κοινό Σύνολο. σ. 242 (...)

Το Σύμπαν δεν υπάρχει τυχαία και αδικαιολόγητα, δεν είναι μία ατέλεια της ανυπαρξίας ούτε χωρίς μία επαρκή αιτία, γιατί είναι άμεσα μόνο από και για τον εαυτό του. Οι ποιότητες των πραγμάτων και οι τρόποι του αλληλεπηρεασμού τους είναι πάντοτε η ποιότητα της άμεσης, κοινής και αυτοτελούς πραγματικότητας, η οποία συνεχίζει ανέκαθεν να γίνεται έμμεσα σε σχετικά μικρότερες στιγμές, ενώ αυτή υπάρχει ανέκαθεν τελειοποιημένη μέσα στα όρια μίας ευρύτερης στιγμής. σ. 336 (...)

Δεν είναι τα λεγόμενα μέρη ή τα απλά υλικά στοιχεία που διαμορφώνουν με τις αλλαγές, τους συνδυασμούς και με τις έμμεσες – εξωτερικές αλληλεπιδράσεις τους ένα διαφορετικό και ασταθές σύνολο πραγμάτων». σ. 242 Αντιθέτως, ανέκαθεν υπάρχει ένα κοινό σύνολο με σταθεροποιημένη ποιότητα και αυτή αποτελεί την αδημιούργητη αρχή των σχετικών πραγμάτων μέσα στο χώρο και στο χρόνο.

«Η απόδειξη της ύπαρξης του Θεού και η διανοητική αρχή της ζωής ή της εσωτερικότητας για την εμπειρική επιστήμη θα είναι η ταυτότητα του χρόνου με το χώρο και η αφηρημένη σταθερότητα του Σύμπαντος, δηλαδή η ανούσια αμεσότητα. σ. 221 (...) Μπορούμε να δούμε τον κόσμο με δύο αντίθετους τρόπους: σε εξέλιξη ή σταθερό, σαν αφηρημένη, εξωκαθορισμένη και τυχαία υλική ύπαρξη ή σαν συνολική ποιότητα άμεσα αυτοκαθορισμένη. Είναι και οι δύο αληθινόι». σ. 337

Η ύλη είναι η σχετική αρχή της συνθετότητας, είναι ο φορέας διαμέσου του οποίου τα πράγματα μπορούν και αρχίζουν να υπάρχουν σαν εξωτερικά

ανάμεσα στα άλλα, ενώ η ίδια δεν υπάρχει εξωτερικά ως προς το σύνολο των λεγόμενων πραγμάτων ούτε πριν από κάθε ποιότητα πραγμάτων. Η λεγόμενη ύλη είναι οι φορείς της έμμεσης αλληλεπίδρασης και διαμόρφωσης των πιο σύνθετων πραγμάτων είναι η πραγματικότητα με την πιο αφηρημένη ποιότητά της. Είναι η σχετική πρώτη πραγματικότητα μέσα στο ποιοτικό σύνολό της, είναι μία σχετική έλλειψη ποιότητας και πραγματικότητας μέσα στο τελειωμένο σύνολο της πραγματικότητας, μία σχετική-εξωτερική αρχή του Χρόνου μέσα στον συνολικό Χρόνο στον οποίο υπάρχει το τέλειο Σύμπαν.

Η ύλη, χωρίς μία προηγούμενη ποιότητα πραγμάτων ή χωρίς καμία προηγούμενη διαμόρφωσή της σε ποιότητες θα παρέμενε για πάντα απλή και τυχαία εξω-καθορισμένη ύλη, χωρίς τη δυνατότητα να δημιουργήσει σταθερούς τρόπους σύνδεσης (σ. 169, 141, 203, 292). Την άμεση και αυτοτελή ποιότητα του συνόλου της πραγματικότητας, την οποία αντιλαμβανόμαστε και γνωρίζουμε έμμεσα – εξωτερικά και αποσπασματικά σαν μέρη στο χώρο και στο χρόνο, την ονομάζουμε Σύμπαν.

Εξήγησα και απέδειξα με τον ευστοχότερο και το συντομότερο δυνατό τρόπο, ότι το ζήτημα για την ύπαρξη του Θεού είναι αξεχώριστο από εκείνο για την αρχή της ζωής. Αυτό πάλι το επέτυχα, γιατί και τα δύο παραπάνω σημαντικά ζητήματα συνδέονται άμεσα με το βασικό ζήτημα για την αρχή του Σύμπαντος, για το οποίο ανάπτυσσα μακροχρόνια μία θεωρία, επεξεργαζόμενος τις πιο αφηρημένες έννοιες. Για να παρακολουθήσει κάποιος και να καταλάβει καλά την εξήγηση για την ύπαρξη του Θεού, για την αρχή της ζωής, τι σημαίνει αυτή η αρχή και ποια η σχέση της ζωής με το Θεό, θα πρέπει πρώτα να καταλάβει την κοσμολογική θεωρία για το Σύμπαν και δυστυχώς αυτό δεν μπορεί να γίνει περισσότερο από αυτό εδώ το βιβλίο.

Να σκεφτούμε την περίπτωση, ο Θεός να είναι η ψυχική-εσωτερική πλευρά του Σύμπαντος, μέρος του οποίου εμφανίζεται μέσα στο χρόνο (σαν ατελής και περιορισμένος) με τη σχετική εξέλιξη της ύλης! Σε αυτή την περίπτωση, δεν θα είναι αδύνατο να αποδειχθεί η ύπαρξη του Θεού στον επίσημο χώρο των επιστημών, μέσα από την ανάπτυξη της αστροφυσικής και της μοριακής βιολογίας. Όπως, υποστηρίζω άλλωστε, η παρουσία της ζωής είναι ένα δυσεξήγητο φαινόμενο, όσο και ο ρόλος του Θεού και η εμφάνιση της πρέπει να σχετίζεται άμεσα με την ύπαρξη μιας εσω-διανοητικής πλευράς του Σύμπαντος.

ΤΑ ΜΕΓΑΛΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΞΗΓΟΥΝΤΑΙ “ΠΑΚΕΤΟ”

Επεξεργαζόμουν ξεχωριστά μία **ενιαία θεωρία για το χρόνο, το χώρο και την ύλη** με κεντρική άποψη τη σταθερότητα του συνόλου των υλικών πραγμάτων στο σύνολο ενός και του ίδιου Χρόνου. Γι’ αυτό, μετά από μερι-

κά χρόνια ανάπτυξης, το καλοκαίρι του 1995, την ξεχωριστή αυτή θεωρία την ονόμασα με τον εύστοχο ειδικό τίτλο «*Θεωρία του Τελειωμένου Χρόνου*». Από την ανάπτυξη των απόψεων για την αρχή του Σύμπαντος οδηγήθηκα στις εξηγήσεις για τα άλλα βασικά ζητήματα περί της ύπαρξης του Θεού και της αρχής της ζωής. Εάν αυτές τις εξηγήσεις τις συμπεριλάβουμε στην ίδια διατύπωση, τότε η θεωρία γίνεται **ενιαία για το χρόνο, το χώρο, την ύλη και τη διάνοια**, όπως έχω βάλει για υπότιτλο (στο βιβλίο *Η Θεολογία της Επιστήμης*, εκδόσεις Δωδώνη, ©2000, ISBN 960-385-019-5).

Μετά από τρία χρόνια (1998), όταν ετοιμαζόμουν να δώσω το χειρόγραφο βιβλίο για φωτοτυπίες και για τύπωμα στον εκδοτικό οίκο, επιχείρησα τότε για μία ακόμα φορά να εμπλέξω και να ερμηνεύσω στη βάση της δικής μου κεντρικής άποψης ορισμένα γνωστά φυσικά φαινόμενα και παρατηρήσεις από το χώρο της νεότερης φυσικής και να αναζητήσω θεωρητικά τις σχέσεις που έχουν μεταξύ τους. Φαινόμενα όπως η βαρύτητα, η ηλεκτρομαγνητική ακτινοβολία, η ασυνέχεια στη μεταβίβαση της ενέργειας, η σχέση ενέργειας-ύλης, η ύπαρξη των πολλών γαλαξιών, η Μεγάλη Έκρηξη, ορισμένες απλές εξισώσεις και τα νεότερα δεδομένα από το χώρο της φυσικής. Οι αφηρημένες έννοιες με τις οποίες διατύπωνα τη θεωρία μου για το Σύμπαν, μου αποκάλυπταν απρόσμενα πολλές σχέσεις στις έννοιες και στις εμπειρικές ανακαλύψεις εκείνου του ειδικού χώρου. Τότε μπόρεσα να αναπτύξω και να εξηγήσω ακόμα περισσότερο την ενιαία θεωρία μου για το χρόνο, το χώρο και την ύλη και ο ειδικός τίτλος «*Θεωρία του Τελειωμένου Χρόνου*» συμπληρώθηκε πολύ εύστοχα και επεξηγηματικά αλλά τότε διστακτικά: «*και της σχετικότητας της ενέργειας*». Από την προσπάθεια αποσαφήνισης που ακολούθησε μετά την έκδοση της πραγματείας μου, την ονομάζω και «**Θεωρία του Τελειωμένου Συνολικού Χρόνου ή Θεωρία του Ταυτόχρονου Σύμπαντος**».

Η προσωπική προσπάθεια να αναμιχθεί η φυσική με τη φιλοσοφία και να αναζητηθούν απαντήσεις στα ερωτήματα της πρώτης, η προσπάθεια αυτή γινόταν ανέκαθεν με ενδιαφέρον και με ευχαρίστηση. Στη μακροχρόνια διαμόρφωση της φιλοσοφικής ερμηνείας της φύσης, χρησιμοποιούσα και επεξεργαζόμουν κατά κόρο έννοιες όπως η κίνηση, ο χρόνος, η ενέργεια, η ύλη, η απόσταση, οι οποίες ήταν καλά ριζωμένες στο χώρο της φυσικής. Όμως, η ιδιαίτερα κακή σχέση μου με τα μαθηματικά περιόριζε την προσπάθεια στην παρατήρηση, στην ερμηνεία και στην κατανόηση των φαινομένων, χωρίς τον υπολογισμό των μεγεθών και την εφαρμογή των τύπων, όπως το επιχείρησα πολλά χρόνια αργότερα.

Η θεωρία που διατύπωσα εξηγεί με τον ίδιο τρόπο και **συσχετισμένα πολλά διαφορετικά και σημαντικά ζητήματα, τα οποία υπήρξαν συμπτωματικά το ίδιο δυσεπίλυτα και άμεσα εξαρτημένα στο χώρο της φιλοσοφίας**. Αυτό δεν είναι τυχαίο, όπως εξήγησα και είναι αξιοπρόσεκτο. Οι απόψεις που διαμόρφωσα γύρω από τα βασικά ζητήματα της φιλοσοφίας και ο τρόπος που τα συσχετίσα θέτουν πάνω σε νέα βάση αυτά τα μεγάλα ζητήματα. Ακόμα και η έννοια του όρου «γνώση» επαναπροσδιορίζεται και

αναδεικνύεται με μεγαλύτερη σημασία, (αφού η γνώση συνδέθηκε με τη δυνατότητα της αφαίρεσης που γίνεται όχι μόνο μέσα στην ανθρώπινη σκέψη, αλλά από τις ίδιες τις αισθήσεις και από την ίδια την ύλη, που βρίσκεται σαν έλλειψη πραγματικότητας μέσα στην ολοκληρωμένη πραγματικότητα του **ά-μεσου** Σύμπαντος). Ανακαλύφθηκαν σχέσεις ταυτότητας ανάμεσα στη γνωστική δραστηριότητα, στην εσωτερικότητα, στην αρχή της ζωής, στην αισθητικότητα, στη σταθερότητα του άμεσου και αυτοτελούς Σύμπαντος και σχέσεις μεταξύ της ταυτόχρονης παρουσίας του Σύμπαντος, του "κενού" χώρου και του συγχρονισμού των υλικών στοιχείων που δημιουργούν το εσωτερικό φαινόμενο (την αμεσότητα) της ζωής. Συγχρόνως, επεξηγήθηκε η δυνατότητα της έμμεσης αλληλεπίδρασης 'μέσα στο χρόνο, της εξωτερικότητας και η σχετική αρχή του Χρόνου με τους υλικούς φορείς.

Τα ερωτήματα: Γιατί αρχίζει η ζωή; Ποια η σχέση της με την ύλη; Τι είναι η ύλη και τι η ζωή; Έχει αρχή δημιουργίας το σύνολο της ύλης; Υπάρχει Θεός και ποια η σχέση του με τη ζωή και με τον υλικό κόσμο; Αυτά τα βασικά ερωτήματα δεν μπορούν να απαντηθούν και να εξηγηθούν με συνέπεια σαν άσχετα το ένα από το άλλο.

«Ο αποπροσανατολισμός και ο διχασμός της φιλοσοφίας ως τώρα σχετίζεται με το κοινό λάθος των φιλοσόφων να θεωρούν τη ζωή και το χρόνο σα μία ακόμα ουσία ή σαν ποιότητα διαφορετική από την ουσία των πραγμάτων. Με συνέπεια ν' αντιπαραθέτουν τη γενική έννοια της ουσίας με αυτήν της διάνοιας – δηλ. την έμμεση και την άμεση ύπαρξη – και μετά να διαφωνούν ως προς τη χρονική στιγμή της δημιουργίας τους και ως προς την ουσιαστικότητά του. Η διαβεβαίωση για την προτεραιότητα της ύπαρξης του ενός από το άλλο είναι εξίσου αδιέξοδη και στις δύο θεωρήσεις». σ. 294

Στη θεωρία του Τελειωμένου Συνολικού Χρόνου, εκτός από τα ξεχωριστά συμπεράσματα, την ενιαία αιτιολόγηση πολλών διαφορετικών φαινομένων και τις διαπιστώσεις ορισμένων σχέσεών τους, αποδεικνύεται η βασική κοσμολογική άποψή μου για τη σταθερότητα του Σύμπαντος. Αυτή η άποψη βρίσκεται σε αντίθεση με τη διαδεδομένη και πιο αναγνωρισμένη θεωρία των τελευταίων δεκαετιών, της Μεγάλης Έκρηξης. **Το Σύμπαν (στο σύνολό του) δεν ξεκίνησε από κάποια Μεγάλη Έκρηξη, αντιθέτως υπήρχε ανέκαθεν και ήταν το ίδιο!**

Όπως έχω εξηγήσει, **ο σχετικός χρόνος δεν αποκλείει να υπάρχει ένας κοινός**. Παρόμοια, όπως οι διαφορετικές απόψεις ενός πράγματος δεν προέρχονται κατ' ανάγκη από τη δική του αστάθεια και δεν αποκλείουν την περίπτωση, το πράγμα αυτό να είναι συγχρόνως με πολλούς τρόπους και με όλες τις διαφορετικές απόψεις, που εμείς προσέχουμε σε διαφορετικές στιγμές, από διαφορετικές θέσεις και με διαφορετικό τρόπο.

Πρέπει να παραδεχτώ, ότι η διατύπωσή της δεν ανέμενα να είναι τόσο πολύ δυσνόητη και ασαφής, όπως διαπίστωσα από την άποψη όσων προσπάθησαν με μία ανάγνωση να την καταλάβουν. Σαν εμπνευστής αυτής της θεωρίας και με την μακροχρόνια επεξεργασία της είναι φυσικό να έχω

υπερβολική εξοικείωση μαζί της. Πρέπει να ομολογήσω, ότι υπερεκτίμησα την ευστοχία των διατυπώσεών μου και το επίπεδο ανάπτυξης που βρισκόταν.

Πάντως, πέραν αυτής της δυσκολίας στην κατανόηση, η οποία οφείλεται εγγενώς στα ίδια τα ζητήματα και μετά στη δική μου επανάπαυση στον άκαμπτο τρόπο διατύπωσης, επιμένω να ισχυρίζομαι, ότι η κοσμολογική θεωρία που έχω διατυπώσει, ίσως να μην είναι η συνεπέστερη, όμως είναι η πληρέστερη και από τις απλούστερες -σε επίπεδο εννοιών- από όσες έχουμε γνωρίσει. Αν υστερεί σε κάποια σημεία, αυτό οφείλεται σε ελλείψεις στην ανάπτυξή της και στη διατύπωσή της. Δεν οφείλεται σε λάθη των βασικών θέσεων, δεν οδηγεί σε αδιέξοδα, ενώ αντιθέτως συμπίπτει με εμπειρικές και επιστημονικές διαπιστώσεις. Σύντομα, όταν θα πρέπει να περιγράψουν και να εξηγήσουν την αρχή και την ουσία των πραγμάτων με τις απλούστερες εκφράσεις, περιληπτικά, χωρίς μαθηματικά και μαγικές διαστάσεις, δεν θα βρουν πιο εύστοχο και πιο γρήγορο τρόπο να το κάνουν.

Ένα Σύμπαν «άπειρα μικρό», με «μηδενικές διαστάσεις», με «άπειρη θερμοκρασία, πίεση και πυκνότητα», με κάποιον ανεξήγητο τρόπο δημιουργείται από μία συμπυκνωμένη ποσότητα ενέργειας. Από το τίποτε αρχίζει να υπάρχει ο χρόνος και ο χώρος και να δημιουργείται ποιότητα και μορφή από τυχαίες και ανεξήγητες ποσοτικές αλληλεπιδράσεις. Αυτή είναι η πασίγνωστη κοσμολογική θεωρία της Μεγάλης Έκρηξης την οποία διατυπώνουν με μαθηματικά, αλλά με τη στενόμυαλη περιφρόνηση προς τη φιλοσοφική ανάλυση και το συσχετισμό των γενικών εννοιών, τις οποίες ωστόσο χρησιμοποιούν με υπερβολική άνεση για να υπερβούν την προσγειωμένη εμπειρία τους. Παρά τα αδιέξοδα και τις αντιφάσεις, η φιλοδοξία υπερέχει της αξιοπιστίας τους και του θάρρους ν' αμφισβητήσουν!

<•> ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΙΟ ΒΕΒΑΙΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ ΓΙΑ ΜΙΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

Θα έχετε ακούσει πολλές απόψεις από επαγγελματίες και ειδικούς για να ξεπεράσετε πολλά από τα προβλήματά σας και για να ζήσετε πιο αισιόδοξοι για την πορεία σας. Θα έχετε ακούσει δυσνόητες θεωρίες, πρωτότυπους τρόπους, συναρπαστικούς, πολυέξοδους, επιστημονικά αναγνωρισμένους και φαντάζομαι τι άλλο... Η δική μου συμβουλή δεν είναι πρωτότυπη, ούτε φανταχτερή, δεν κοστίζει τίποτε και δεν προϋποθέτει να γνωρίζετε πολλά: **Γίνετε δύσπιστοι**, μη βασίζεστε τυφλά σε τίποτε, αναζητάτε τη βεβαιότητα πριν από τις κινήσεις σας, να μην αποδέχεστε πριν να καταλάβετε, ζητήστε να σας επιτρέψουν ν' αμφιβάλλετε χωρίς να συγκρούεστε, μη λαμβάνετε εύκολα μία θέση υπέρ ή κατά, μη βιάζεστε να βγάλετε συμπεράσματα. Με αυτή και μόνο την ασπίδα δυσπιστίας και με την επιδίωξη να εξακριβώσετε θα αλλάξει όλη η ζωή σας, όπως δεν το είχατε φανταστεί! Ακόμα πιο εκπληκτικό είναι, πως με αυτό τον ανέξοδο και απλό τρόπο θα δυσκολέψετε τη ζωή πολλών απατεώνων και εκμεταλλευτών με ειδικότητα.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

Αμέσως μετά από την έκδοση του βιβλίου “Η Θεολογία της Επιστήμης” (τον Ιαν. του 2000), ο πνευματικός δημιουργός είχε προσπαθήσει να κάνει μια ανασκόπηση και να βάλει ξανά σε μια σειρά τις απόψεις, τις οποίες είχε σχηματίσει και διατυπώσει για το νόημα της ζωής και ειδικότερα για την ανθρώπινη συμπεριφορά. Πάντα επάνω στη βάση της αρχικής διαπίστωσής του: Εμφανίζεται αντίθεση μεταξύ μιας ζωής πνευματικά προσανατολισμένης και της ζωής κινητοποιημένης από τις αισθήσεις και από τις βιολογικές ανάγκες. Αυτή η συντομευμένη ανασκόπηση, μαζί με μερικές νεότερες σκέψεις που προστέθηκαν, ήταν η τελευταία χειρόγραφη συγγραφή. Πολλές από τις σκέψεις είχαν συμπεριληφθεί στο αρχικό βιβλίο. Από το 2004 η ανασκόπηση δημοσιευόταν στις ιστοσελίδες και εκεί έγιναν διορθώσεις. Ο πνευματικός δημιουργός ποτέ δεν σταμάτησε να αναζητάει μια σειρά διατύπωσης. Μια σειρά τέτοια, όπως αυτή θα ξεκινούσε από μερικές πιο φανερές παρατηρήσεις ευρύτερα για τη ζωή και για τον άνθρωπο και να ακολουθούν οι σκέψεις για περισσότερες συμπεριφορές, μέχρι να συμπεριληφθούν και κοινωνικά φαινόμενα. Ενώ συγχρόνως έτσι να εξηγούνται οι τυχαίες παρατηρήσεις από λίγες θεμελιακές διαπιστώσεις για την αρχή της ζωής. Αυτή η θεωρητική προσπάθεια του φαινόταν πιο δύσκολη από την ανάπτυξη της κοσμολογικής θεωρίας του. Ο πνευματικός δημιουργός αισθάνεται ότι πλησίασε στο στόχο του με το ογκώδες βιβλίο, το οποίο εξέδωσε πολλά έτη αργότερα (Μάιος 2014) με τον τίτλο “Η παγκόσμια ηθική του εσωτερικού προσανατολισμού” και με υπότιτλο “Οι φαντασιώσεις και τα ψέματα του ανθρώπου χωρίς αυτογνωσία”.